

Nr 70

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1958/59 till folkskoleväsendet, folkbildningsåtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Folkskoleväsendet m. m.

Skolmältider

1:o) **Bidrag till anordnande av skolmältider.** Kungl. Maj:t har i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 213, s. 544—546 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1958) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor, innebärande samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Aastrup* och *Ohlon* (I: 239) och den andra inom andra kammaren av herr *Johnsson* i Kastanjegården (II: 289), i vilka hemställts, att riksdagen under åttonde huvudtiteln till Bidrag till anordnande av skolmältider måtte för budgetåret 1958/59 bevilja ett anslag på 24 200 000 kronor, vilket innebär en minskning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 2 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 293) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson* (II: 378), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av punkten 213 i årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, måtte 1) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att kommun som tillhandahåller skolmältid må för i mältid deltagande barn uttaga avgift motsvarande högst kommunens egna driftkostnader samt att råd utfärdas av skolöverstyrelsen angående lämpliga regler för beviljande i vissa fall av reduktion av eller befrielse från avgift; 2) avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna II: 289 och II: 378.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Bestämmelser angående detta statsbidrag är meddelade i kungörelsen 1946: 553 (ändr. 1950: 393, 1951: 518, 1952: 595, 1954: 413 och 822). Kungörelsen avser folk- och fortsättningsskolor, seminariernas övningsskolor, allmänna och kommunala läroverk, tekniska läroverk, vissa läroanstalter för yrkesutbildning, vissa enskilda läroanstalter m. fl.

Statsbidraget utgår med viss procent av ett bidragsunderlag. Procentsatsen utgör 0,2 procent för varje total skatteören, varmed skoldistriktets (kommunens) skatteunderlag för redovisningsåret understiger 50 skattekronor per invånare (där synnerliga skäl föreligger, må Kungl. Maj:t fastställa högre procentsats). Bidragsunderlaget utgör 70 öre för varje utspisad måltid; vid bispisningsenhet med högst två läraravdelningar utgör dock bidragsunderlaget 90 öre per måltid. Kungl. Maj:t må, då synnerliga skäl därtill är, fastställa högre bidragsunderlag. För måltid utspisad till lärjunge, som tillhör annat skoldistrikt (annan kommun), utgår statsbidraget med belopp motsvarande skoldistriktets (kommunens) kostnad för måltiden dock med högst 85 öre.

Skolöverstyrelsen har föreslagit en sänkning av anslaget för budgetåret 1958/59 med 3 000 000 kronor. Överstyrelsen har därvid beräknat den automatiska ökningen på grund av ökat antal deltagare i skolmåltiderna till 1 020 000 kronor. Inkomststegringen under 1956 och den därmed följande höjningen av det antal skattekronor, som ligger till grund för anslagsbelastningen budgetåret 1958/59, har överstyrelsen förutsatt vara något lägre än under 1955 men likväl av den omfattningen att anslaget för budgetåret 1958/59 skulle kunna nedräknas med 4 000 000 kronor. Beloppet till arbetsstudier har föreslagits minskat med 20 000 kronor.

Statskontoret har med hänsyn till dels den beräknade utvidgningen av skolmåltidsverksamheten, dels ock den numera minskade takten i skatteunderlagets stegring ansett att någon nedräkning av anslaget i enlighet med skolöverstyrelsens förslag icke nu borde ifrågakomma samt förordat anslagets uppförande med oförändrat belopp.

Departementschefen har anslutit sig till statskontorets mening.

I motionerna I: 239 och II: 289 har anförts bland annat följande.

Bestämmande för anslagsbehovet för budgetåret 1958/59 skall vara inkomstutvecklingen under 1956. Denna visar en stegring av skatteunderlaget med 2,5 procent. Även om ökningen är lägre än för närmast föregående år, vilket styrelsen har tagit hänsyn till vid sin anslagsberäkning, synes den dock kunna — såsom styrelsen framhållit — ge underlag för en nedräkning av anslaget. Då inkomststegringen emellertid varit mindre än föregående år, synes å andra sidan den av styrelsen föreslagna anslagsminskningen — 4 miljoner kronor — vara något för stor. En nedräkning av anslaget med halva den av styrelsen beräknade nedgången i anslagsbehovet eller med 2 miljoner kronor synes motiverad. Anslaget bör därför kunna anvisas med 24 200 000 kronor.

Till stöd för de i motionerna I: 293 och II: 378 framställda yrkandena har anförts bland annat följande.

Statsbidragsreglerna är så utformade att en mycket betydande del av landets kommuner icke får något statsbidrag alls — det gäller kommuner med över 50 skattekronor per invånare. För kommuner vilkas skatteunderlag närmar sig 50 kronor, men icke överskridit denna gräns, blir statsbidraget av ringa betydelse. Systemet medför otvivelaktigt synnerligen stora påfrestningar på de tätbefolkade kommunernas ekonomi. Från kommunalt håll torde man vilja göra gällande att statsbidragsunderlaget borde ökas, eftersom nu beräknade kostnader för en måltid torde överskrida 85 öre. Bidragsunderlaget utgör för den egna kommunens elever 70 öre och för elever från annat skoldistrikt utgår bidrag med högst 85 öre. Ur statsfinansiell synpunkt bör emellertid eftersträvas en sänkning av anslaget. (En fortgående reducering av statsbidraget sker genom att antalet skattekronor per invånare stiger.)

En metod att samtidigt tillgodose dessa båda önskemål är att införa avgift för de i skolmåltidsverksamheten deltagande eleverna. Så har man förfarit bland annat i Storbritannien.

Antalet elever som deltar i måltiderna beräknas för nästkommande budgetår till 800 000 och statsbidraget till 26,2 miljoner kronor. I detta sammanhang bör man överväga olika principer för uttagande av avgift från de deltagande eleverna. Mindre, fasta avgifter, exempelvis 25 eller 50 öre skulle sannolikt kunna uttagas utan speciellt hänsynstagande till föräldrarnas ekonomi, men många skäl talar för att kommunernas hela självkostnad skulle täckas med avgifter. En avgift motsvarande självkostnadspriset, exklusive avskrivning och underhåll av lokaler och inventarier, torde komma att uppgå till cirka 85 öre, vilket skulle ge en inkomstökning av 68 miljoner kronor. För familjer med svag ekonomi, särskilt sådana med många barn, torde härvid uppkomma betydande kostnadsökningar. En viss möjlighet för kommunerna att medgiva nedsättning av eller befrielse från avgifterna synes därför erforderlig. Man skulle således övergå från generell avgiftsbefrielse till behovsprövad sådan.

Till grund för bedömningen av skälen för avgiftsbefrielse borde då läggas den kategoriindelning, som förekommer i statsbidragskungörelsens övergångsbestämmelser, punkt 2, enligt vilken måltiderna kunde begränsas till

- a) lärjungar med lång skolväg
- b) klena eller sjuka lärjungar
- c) lärjungar från hem med svag ekonomisk ställning samt
- d) lärjungar vilka eljest icke kunna under frukostrasten erhålla en ur näringssynpunkt fullgod måltid i sina hem.

Avgifterna borde då reduceras i första hand för kategorien c) enligt ovan, varvid skolöverstyrelsens anvisningar och råd beträffande uttagande av elever för deltagande i skolbarnsbespisning av år 1943 borde kunna tillämpas analogt i fråga om gradering av avgifterna. Liknande differentiering av avgifter för olika kommunala serviceätgärder tillämpas bland annat vid daghem och förskolor. Några erinringar mot detta system har icke framförts i sådant sammanhang.

Utskottet. I motionerna I: 293 och II: 378 har framställts yrkande om att kommun, som tillhandahåller skolmåltid, skulle för i måltid deltagande barn få uttaga avgift motsvarande högst kommunens egna driftkostnader med möjlighet för kommunerna att i vissa fall medgiva nedsättning eller

befrielse från avgifterna. Med anledning härav får utskottet framhålla att utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1957:56 (punkten 3) avstyrkte bifall till motionsvis gjorda yrkanden, i princip överensstämmande med de förslag, som nu framställts i motionerna I: 293 och II: 378. Utskottet intog denna ståndpunkt dels av familjepolitiska skäl, dels ock under hänvisning till de betydande praktiska olägenheter och för skolarbetet hindrande uppbörds- och kontrollanordningar, som skulle vara förenade med det ifrågasatta avgiftssystemet. Utskottet, som icke anser sig böra frångå den uppfattning, varåt utskottet i fjol givit uttryck, får emellertid i detta sammanhang erinra om att frågan om statsbidrag till anordnande av skolmåltider för närvarande är föremål för utredning av de sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område. Under åberopande av vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionerna I: 293 och II: 378.

Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår har Kungl. Maj:t under förevarande punkt föreslagit oförändrad medelstilldelning för budgetåret 1958/59. Skolöverstyrelsen har räknat med en minskning av anslaget med 3 000 000 kronor till följd av det ökade antalet skattekronor, som ligger till grund för anslagsbelastningen, och i motionerna I: 239 och II: 289 har av samma anledning föreslagits en minskning av anslaget med 2 000 000 kronor.

Med hänsyn till den minskade stegringen av skatteunderlaget från 1955 till 1956 är utskottet ense med statskontoret och departementschefen därom att en nedräkning av förevarande anslag icke nu bör ske. Utskottet biträder alltså Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda förslag och avstyrker bifall till motionerna I: 239 och II: 289.

Utskottet hemställer förty,

1) att motionerna I: 293 och II: 378, såvitt de avse skrivelse till Kungl. Maj:t, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 239 och II: 289 samt I: 293 och II: 378, sistnämnda bägge motioner såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till anordnande av skolmåltider* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor.

2:o) **Bidrag till anskaffande av inventarier för skolmåltider.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 214, s. 546 och 547), vilket innebär en anslagsminskning med 250 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till anskaffande av inventarier för skolmåltider* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kronor.

Skolbyggnader

3:o) **Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet.** Kungl. Maj:t har (punkt 215, s. 547—553) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 69 700 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 3 900 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson m. fl.* (I: 186) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.* (II: 208), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag om genomförande av ett system för bestämning av statsbidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet och till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor med kommun som huvudman, vilket i princip ansluter sig till det system som förordats av 1952 års sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område i betänkande den 13 december 1956;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Sveningsson* (I: 295) och den andra inom andra kammaren av herrar *Magnusson* i Borås och *Svenungsson* (II: 380), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att bidragsunderlagets grundbelopp, som nu utgår med 900 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, skall fastställas till 750 kronor per kvadratmeter, att tillämpas i fråga om byggnadsföretag, beträffande vilket ansökan om statsbidrag avgjorts av statlig myndighet efter utgången av juni 1958, dels ock till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 58 700 000 kronor.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna I: 186 och II: 380.

Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår föreslagit en höjning av förevarande anslag med 53,7 miljoner kronor till 119,5 miljoner kronor.

Departementschefen har jämväl upptagit anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor till behandling under förevarande punkt. I fråga om byggnadsanslaget för det allmänna skolväsendet har departementschefen med hänsyn till ökningen i paviljongbyggandet från och med innevarande budgetår, införandet av statsbidrag till vissa högre skolor från och med budgetåret 1956/57 och gällande utbetalningsföreskrifter beräknat

en automatisk utgiftsökning för nästa budgetår av 3,9 miljoner kronor. För yrkesskolorna har departementschefen räknat med att införandet av statsbidrag även till andra yrkesskolor än centrala verkstadsskolor skall medföra en ökad medelsåtgång av i runt tal 2 miljoner kronor. Departementschefen har vidare anfört bland annat följande.

Kungl. Maj:t har fattat beslut, som innebär en avsevärd uppmjukning av byggnadsregleringen från och med ingången av år 1958. Det nya systemet, som är avsett att tillämpas på försök tills vidare, innebär bland annat, att generell byggnadstillstånd lämnats för byggnadsverksamhet avseende folkskolor, högre kommunala skolor, allmänna läroverk, folkhögskolor, yrkesskolor och tekniska läroverk eller med andra ord för den skolbyggnadsverksamhet, som faller inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde. Skolbyggnadsverksamhetens omfattning kommer således icke längre att begränsas genom vissa fastställda kvoter. Såvitt gäller den statsbidragsberättigade delen av skolbyggnadsverksamheten kommer i stället omfattningen av denna att helt och hållet bli en statsfinansiell fråga och beroende av de bidragsanslag, som anvisas å driftbudgeten. Då det av statsfinansiella, allmänt ekonomiska och administrativa skäl icke kan ifrågakomma att släppa skolbyggandet fritt i obegränsad omfattning, bör alltså för de statsbidragsberättigade skolbyggnaderna för varje budgetår räknas med en ungefärlig investeringsram, svarande mot de bidragsanslag som kan komma att beviljas.

Anslagsberäkningarna bygger på förutsättningen, att den statsbidragsberättigade skolbyggnadsverksamheten nästa budgetår kommer att hålla sig i huvudsak inom den investeringsram, som den senast fastställda kvoten jämte det för närvarande beräknade utrymmet för skolpaviljonger sammanlagt innefattar. När jag nu alltså anser mig böra räkna med en statsbidragsberättigad skolbyggnadsverksamhet av ungefär oförändrad omfattning, vill jag emellertid framhålla, att de av fjolårets riksdag antagna nya grunderna för beräkning av bidragsunderlaget för skolbyggen under nästa budgetår torde kunna förväntas resultera i genomsnittligt sett minskade byggnadskostnader, varför antalet byggnadsföretag inom den oförändrade ramen bör kunna bli något större. Jag vill också uttala, att det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att inom den totala investeringsram, varom här är fråga, göra av omständigheterna påkallade jämkningar i fördelningen mellan de förevarande båda investeringsområdena.

I *motionerna I: 186* och *II: 208* har anförts bland annat följande.

I fråga om anläggningsbidragen gäller enligt beslut av 1957 års riksdag, att bidragsunderlaget för byggnader inom det allmänna skolväsendet skall, utom i vissa undantagsfall, beräknas på grundval av ett enhetspris av 900 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Beträffande yrkesskolväsendet gäller att statsbidrag till byggnader för vissa centrala yrkesskolor utgår enligt för centrala verkstadsskolor gällande grunder samt att statsbidrag till byggnader för övriga centrala yrkesskolor och för lokala yrkesskolor utgår enligt i huvudsak samma grunder som för bidrag till skollokaler för det allmänna skolväsendet.

Storleken av statsbidraget bestämmes med utgångspunkt från bidrags-

underlaget och utgår med en viss procent av detta, vilket fastställs med hänsyn till skoldistriktets ekonomiska bärkraft.

Bidragsskalan — som har tillämpats ända sedan 1946 — har genom penningvärdeförändringar och växande skatteunderlag efter hand förlorat nära nog hela sin graderande effekt. Praktiskt taget samtliga kommuner ligger numera inom den lägsta bidragslatituden d. v. s. 45—35 procent. Detta innebär att en relativ försämring successivt har inträtt för de mindre bärkraftiga kommunerna. Den kommunala kostnaden för ett skolbygge representerar en vida större utgiftsbörda för en relativt fattig än för en välbärgad kommun. Inte minst från rättvisesynpunkt framstår det som angeläget att en starkare gradering av den statliga bidragsprocenten kommer till stånd, en gradering som bättre avväges med hänsyn till kommunernas varierande ekonomiska bärkraft.

Ett system för bestämning av statsbidragsprocenten, som enligt vår mening väl tillgodoser detta krav, har förordats av 1952 års sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område. Systemet, som synes väl ägnat att tillämpas även beträffande yrkesskolor med kommun som huvudman, innebär i princip att en kommuns andel i kostnaden skall över- respektive understiga den för normalkommunen gällande andelen i samma proportion som kommunens skatteunderlag avviker från normalkommunens. En väsentlig fördel med ett dylikt system synes också vara att den tillämpade formeln ger värdebeständighet åt bidragen.

Några jämkningar vid formelns tillämpning synes påkallade bland annat av praktiska skäl. Sålunda torde rimligen statsbidragsprocenten böra maximeras till 80 och minimeras till 10.

Skall kostnadsrelationen mellan stat och kommun motsvara en hälften-delning — såsom förutsattes i propositionen 1945: 376 — så bör normalbidragsprocenten fastställas till 50. På grund av den allmänna stegringen av skatteunderlaget är dock 50 inte det procenttal, som numera i verkligheten gäller för en normalkommun. Normalbidragsprocenten torde för närvarande statistiskt uppgå till cirka 38. Ett återställande av normalbidragsprocenten till 50 vore givetvis önskvärt men torde i dagens ansträngda statsfinansiella läge inte kunna ifrågakomma. Enär fullständiga beräkningar för ett bedömande av möjligheter och konsekvenser inte står till buds och då någon ytterligare ökning av statens utgifter på detta område inte torde böra övervägas för nästa budgetår, anser vi det befogat och påkallat att Kungl. Maj:t snarast måtte låta undersöka frågan och för nästa års riksdag framlägga förslag i ämnet.

Till stöd för de i *motionerna I: 295* och *II: 380* framställda yrkandena har anförts bland annat följande.

Utan tvivel är ur besparingssynpunkt just själva den byggenskapen föregående planeringen viktigast. Det är t. ex. i dagens läge, särskilt vid fastställandet av de nya centralskolornas belägenhet i bygden, av stor betydelse att få en rimlig uppfattning om befolkningsutvecklingen, alltså hur situationen på detta område kan te sig vid och efter tidpunkten för enhetsskolans införande. Det är dock självfallet inte bara centralskolorna det rör sig om. Lika viktigt är givetvis att skaffa sig motsvarande klarhet, då det gäller att planera, ny- eller ombygga B-skolor av olika typer. All planering av denna art har att räkna med vissa osäkerhetsmoment. Även om t. ex. »sjuårskatalogen» vid en viss tidpunkt under planeringsskedet till

synes erbjuder godtagbara garantier, kan plötsligt situationen, av den ena eller den andra anledningen, förändras, oftast kanske på grund av avflyttning, vars motiv planerarna icke varit herrar över eller ens vetat om, då planeringen gjordes. I dylika fall eller i andra, där ovissheten om framtiden kanske varit det enda vissa, är en bebyggelse enligt paviljongsystemet särskilt att uppmärksamma och förorda.

Skolbebyggelse enligt paviljongprincipen ter sig i våra dagar av här antydda skäl vara värd att på ett helt annat sätt än vad som hittills varit fallet utnyttjas. Om det i framtiden alltmera blir regel att använda sig av denna metod, är det emellertid av vikt, att även dessa byggnader utformas, både vad exteriör och interiör angår, på ett sådant sätt att de ej framträda som byggnader av mer eller mindre baracktyp. I detta avseende finnas förebilder både inom och utanför vårt land, som skulle kunna studeras och utnyttjas. Avsikten är dock, att ett skolbygge av denna typ skall fylla sitt ändamål under en generation (25—30 år) och det är därför ur olika synpunkter skäligt och lämpligt att redan från början ge byggnaden en tilltalande yttre och inre utformning. Härvidlag brister det åtskilligt i fråga om de konstruktioner, som på detta område hittills kommit till användning.

Folk tror i allmänhet att tillkomsten av en centralskola på en ort hindrar avflyttning därifrån. Det är icke uteslutet att så är fallet, men det finns också exempel på att en dylik åtgärd icke haft det påstådda inflytandet. I varje fall finns detta uppfattningssätt i motivkretsen vid slagsmålen olika orter emellan, där priset består i att rädda centralskolan till respektive ort. I regel torde utvecklingen dock gå därhän, att tre skoldistrikt få förena sig om en centralskola och börja ett samarbete med detta syfte. Det finns redan i landet både regionala och lokala planeringskommittéer, som gripit sig an uppgifter av denna art. De förra syssla kanske mest med yrkesskoleväsendet och de senare med det allmänna skolväsendet. Tyvärr är det nog så, att planeringen för den obligatoriska skolan släpar mest efter.

I England gör man noggranna planeringar centralt för olika skoltyper och tillhandahåller grevskapen (counties) olika typritningar. Det engelska systemet är i här berörda avseenden emellertid olikt vårt så till vida, som byggnadsbestämmelserna avfattas centralt och grevskapet, icke kommunen står för byggenskapen med egna anställda arkitekter och annan personal. Restriktionerna vid byggnadernas uppförande bli därför tvingande och inte endast, som hos oss ofta i praktiken blir fallet, rådgivande. Mången gång skulle man hellre ha sett den engelska modellen i funktion även hos oss i stället för vårt hälftenbruk.

Vad vår svenska byggnadsforskning angår har den hittills bedrivits i ganska blygsam skala. Skolöverstyrelsens byggnadsavdelning samarbetar på ett lösligt sätt med skolhusgruppen inom statens nämnd för byggnadsforskning och byggnadsbesparingsutredningen (generaldirektör Ödeen). Behovet torde bland annat kräva en samordning av mera effektiv art.

Skolöverstyrelsens råd till kommuner och skoldistrikt i samband med byggandet av skolor finnas i en liten broschyr *Skolbyggnader* (SÖ 1955: 20). Den är bra nog i sin art men mycket mager. En jämförelse med den kontinuerliga service på detta område, som det engelska undervisningsministeriets byggnadsavdelning tillhandahåller grevskapen, kan ej göras men denna service är också, som vi talat om, exponent för ett helt annat principiellt system. Skolöverstyrelsen har också nyligen givit ut råd om verkstads- och institutionslokaler (stencil), vilka ganska hårt ha kritiserats av

de berörda parterna. Avsikten har dock från SÖ:s sida varit dels att få lokalerna helt utnyttjade, dels att icke på ett oförsvarligt sätt sänka standarden. Det förefaller, som om dessa försöksritningar på ett godtagbart sätt fyller sitt syfte. De större skolorna, där elevklientelet väl räcker till för att dagen igenom eller större delen av dagen utnyttja lokaler av denna typ, beröras ej av förslaget. Skolöverstyrelsen har även fått fram ritningar för enhetsskolans verkstadslokaler samt för klasspaviljonger av olika typer. Härvidlag kan man, av naturliga skäl, påtala en viss brist på variation. Det kräves utan tvivel ett större urval, större valmöjligheter, om denna verksamhet skall, vilket den borde göra, kunna få den stora betydelsen att utgöra en motvikt mot en många gånger alltför ohämmad arkitektverksamhet på området.

Ofta hör man i vår tid ropet om besparingar i samband med skolbygget. Det är utan tvivel berättigat även om icke varje skola, som byggs, är en »lyxskola». Det förekommer i alltför stor utsträckning att man bygger skolor på ett sådant sätt att de hinna bli omoderna långt innan de äro förbrukade. Någon ekonomisk vinst når man inte härigenom, då reparationer och moderniseringar ställa sig mycket dyrbara. Möjlighet till besparingar torde med största säkerhet finnas, bland annat är ett effektivt utnyttjande av lokalerna en dylik väg. Vissa beräkningar synas tyda på att det både vore möjligt att pressa priset på nettogolvyta m^2 från nu, som statligt bidragsunderlag, 900 kronor per m^2 till 750 kronor per m^2 och att genom besparing av utrymmen få ned kostnaderna per skolenhet.

Vi vilja i detta sammanhang erinra om den maximering av belåningsvärden, som fastställts för statliga bostadslånegivningar. Beslutet väckte på sin tid stor uppmärksamhet och man befarade en kraftig reduktion av byggnationen på grund av svårigheterna att inom belåningsgränserna finansiera verksamheten. Farhågorna ha som bekant icke besannats.

Vid en tillämpning utav av oss förordade bidragsgrunder torde anslaget till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet kunna nedskäras med cirka 11 miljoner kronor. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga ändringar i kungörelsen den 31 maj 1957 om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet.

Utskottet. Kungl. Maj:ts förslag beträffande medelsanvisningen under förevarande anslag för nästa budgetår innebär allenast en automatisk utgiftsökning.

Vidkommande departementschefens uttalande rörande omfattningen av skolbyggnadsverksamheten får utskottet anföra följande.

I sitt utlåtande 1957: 104 med anledning av propositionen nr 122 angående vissa statsbidrag på skolväsendets område m. m. framhöll utskottet (s. 65), med hänsyn till det utomordentligt stora lokalbehovet, vikten av att det allmänna skolväsendets lokalbehov tillgodosåges i betydligt större utsträckning än som vore fallet. Därest redan under år 1957 en större total investeringsverksamhet skulle bli möjlig eller en regional eller lokal omfördelning inom den totala byggnadskvoten skulle visa sig påkallad eller önskvärd vore det enligt utskottets mening i högsta grad angeläget, att därvid alla möjligheter till ökat utrymme för investeringar för det allmänna skolväsendet tillvaratoges.

Såvitt utskottet kan finna är den nuvarande lokalsituationen icke mindre allvarlig än fjolårets. Därest möjligheter skall föreligga att inom den beräknade tidsperioden utbygga enhetsskolan i avsedd omfattning, synes en vidgning av ramen för bidragsgivningen till skolbyggnadsverksamheten, motsvarande de av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning framlagda förslagen nödvändig. Utskottet vill i detta sammanhang understryka vikten av att en utbyggnad av yrkesskolorna i tillräcklig omfattning möjliggöres, bland annat för att sätta dessa skolor i stånd att i önskvärd utsträckning mottaga elever i enhetsskolans klass 9 y för skolmässig yrkesutbildning.

Redan tidigare har på orter, där byggnadsarbeten ansetts böra igångsättas för att avhjälpa arbetslöshet inom byggnadsbranschen, även uppförande av skolbyggnader förekommit. Utskottet ifrågasätter, om icke byggnationer för skoländamål, där så ske kan, i högre grad borde tillgripas som beredskapsåtgärder.

Utskottet förordar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet sålunda anfört.

Med anledning av motionerna I: 186 och II: 208 får utskottet framhålla, att utskottet funnit, att de av 1957 års riksdag beslutade ändrade grunderna för beräkning av bidragsunderlaget vid bestämmandet av statsbidrag till skolbyggnader av olika slag borde åtföljas av en ändring av systemet för bestämning av statsbidraget, varigenom en starkare gradering av den statliga bidragsprocenten skulle komma till stånd. De sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område förordade i betänkande den 13 december 1956 ett system för bestämning av bidragsprocenten, som i princip innebär, att en kommuns andel i kostnaden skall över- respektive understiga den för normalkommunen gällande andelen i samma proportion som kommunens skatteunderlag avviker från normalkommunens, varigenom värdebeständighet ges åt bidragen. Utskottet ansluter sig till det i motionerna I: 186 och II: 208 angivna syftet och förordar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt efter den överarbetning av nämnda betänkande, som kan visa sig erforderlig, för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet får beträffande motionerna I: 295 och II: 380 erinra därom, att utskottet så nyligen som år 1957 (utlåtande nr 104, s. 64 och 65) uttalade sig om bidragsunderlagets grundbelopp per kvadratmeter nettogolvyta. Utskottet fann sig därvid kunna acceptera ett enhetspris av 900 kronor, under förutsättning att detta pris anknötes till prisläget den 1 januari 1956. Utskottet vidhåller den ståndpunkt utskottet sålunda i fjol intagit i ärendet och avstyrker bifall till det i motionerna I: 295 och II: 380 gjorda yrkandet. I anslutning till vad i motionerna anförts vill utskottet understryka vikten av dels en ändamålsenlig och rationell planering av skolbyggnationer, dels ock byggnadsforskningens effektivisering.

Utskottet ansluter sig beträffande anslagssumman för budgetåret 1958/59 till Kungl. Maj:ts förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 295 och II: 380 till *Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 69 700 000 kronor:

b) i anledning av motionerna I: 186 och II: 208 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter ytterligare utredning för riksdagen framlägga förslag till ändrat system för bestämning av statsbidragsprocenten till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet och yrkesskolan;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna, vad utskottet anført beträffande ramen för bidragsgivningen till skolbyggnadsverksamheten.

4:o) **Bidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 216, s. 553 och 554), hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) medgiva, att Kungl. Maj:t må för budgetåret 1958/59 bevilja statsbidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet med ett sammanlagt belopp av högst 4 000 000 kronor;

b) till *Bidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

Folkskoleväsendet

5:o) **Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.** Kungl. Maj:t har (punkt 217, s. 554—566) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 646 000 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 294) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* och herr *Svenungsson* (II: 379), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av punkten 217 i åttonde huvudtiteln måtte dels uttala att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skall vara

obligatoriskt för skoldistriktet, men att vissa särskilt kostsamma läroböcker dock bör tillhandahållas eleverna såsom lån, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 636 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* och fröken *Ranmark* (I: 241) och den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson* och fru *Lewén-Eliasson* (II: 291), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i enlighet med skolöverstyrelsens förslag bevilja Stiftelsen Kristofferskolan ett anslag för 1958/59 av 20 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nyhage* och fröken *Karlsson* väckt motion (II: 221), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att elevantalet i små- och folkskolans klasser från och med 1963 icke i något annat än undantagsfall skall få överstiga 24 respektive 30 elever.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna I: 294, II: 221 och II: 291.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Detta anslag är nu rubricerat Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

Enligt beslut av 1957 års riksdag (prop. 112; SU 91; Rskr 239) skall i förenklingssyfte en omläggning av statsbidragsgivningen till primärkommunernas driftutgifter genomföras från och med den 1 juli 1958. Omläggningen innebär bland annat, dels att ett stort antal bidrag för olika speciella ändamål sammanföres till två nya bidrag, lärarlönebidraget och högre skolbidraget, dels att ett antal andra bidrag avlöses (*indrages*) mot att de kvarstående bidragen i motsvarande mån höjes.

Samtliga de bidrag, utom två, som sammanföres till lärarlönebidraget utgår för närvarande ur anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. De båda undantagen är bidragen till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid folkskolans elevhem samt bidragen till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor, vilka bidrag utgår från två på riksstaten uppförda särskilda anslag. Då ifrågavarande två bidrag utgår i efterskott erfordras medelsanvisningar härtill jämväl budgetåret 1958/59. Kungl. Maj:t föreslår, att medel avseende ifrågavarande bidragsändamål för nästa budgetår anvisas under här ifrågavarande anslag.

Av de avlösta bidragen utgår bidraget till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker m. m., bidraget till undervisningsmateriel samt hyresbidrag för undervisningslokaler m. m. under löpande budgetår. I vad avser folk- och småskolor erfordras därför icke särskilda medelsanvisningar för budgetåret 1958/59. Det avlösta bidraget till hälsovården vid folk- och

småskolor utgår däremot i efterskott och medelsanvisning erfordras sålunda jämväl budgetåret 1958/59. Departementschefen har föreslagit, att medel avseende ifrågavarande bidragsändamål för budgetåret 1958/59 — alltså det sista budgetår under vilket bidraget utbetalas i sin hittillsvarande form — beräknas under nu ifrågavarande anslag.

I fråga om förskott för redovisningsåret 1958/59 å det nya lärarlönebidraget har departementschefen, som i likhet med skolöverstyrelsen funnit det principiellt riktigast att detta utgår i enlighet med vad som gäller beträffande förskott å statsbidrag till avlönande av folk- och småskollärare, förordat, att förskottet skall beräknas å summan av statsbidragen för redovisningsåret 1957/58 för de olika till lärarlönebidraget sammanförda särskilda bidragen. Departementschefen framhåller, att detta i sak icke innebär någon mera väsentlig avvikelse från vad som nu gäller utom vad beträffar bidraget till avlöning åt övningslärare vid folkskolan, vilket bidrag enligt nu gällande bestämmelser utgår helt i efterskott. För att möjliggöra en övergång till förskottsreglering även av detta bidrag har departementschefen förordat en regel av den innebörden, att under budgetåret 1958/59, då skoldistriktet uppbär bidraget för redovisningsåret 1957/58 helt i efterskott, intet särskilt förskott enligt vad i övrigt föreslagits utbetalas avseende övningslärarbidraget men att ett belopp motsvarande detta förskott avräknas under budgetåret 1959/60 vid slutreglering av lärarlönebidraget för redovisningsåret 1958/59.

För bidrag för svensk undervisning åt svenska barn i utlandet förordas en medelsanvisning av 155 000 kronor, innebärande en höjning med 8 800 kronor, samt för bidrag till estniska folkskolan i Stockholm 90 000 kronor, innebärande en höjning med 13 900 kronor.

Med hänsyn till statsbidragsreformen har Kungl. Maj:t föreslagit, att anslagets rubrik ändras till *Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.* Det sammanlagda medelsbehovet under anslaget har beräknats till 646 000 000 kronor, vilket innebär en höjning med 105 450 000 kronor.

I *motionerna I: 294* och *II: 379* har anförts följande.

Riksdagen beslöt år 1946 i samband med statsbidrag för tillhandahållande av kostnadsfri undervisningsmateriel, att dylik materiel obligatoriskt skulle tillhandahållas eleverna i samtliga skoldistrikts folkskolor. Med anledning av detta riksdagens beslut utfärdades en kungl. kungörelse angående statsbidrag till viss undervisningsmateriel till folk- och småskolor. Statsbidragsreglerna baserades därvid huvudsakligen på det s. k. gåvosystemet, d. v. s. att flertalet böcker skulle utlämnas till eleverna såsom gåva. År 1951 uppmjukades bestämmelserna i detta avseende, och skoldistriktet medgavs rätt att besluta att läroböcker i vissa fall skulle utlämnas såsom lån. Beträffande materiel såsom blyertspennor, skrivböcker m. m. kunde skoldistriktet begränsa utdelningen till visst antal per lärjunge och läsår. Under den period som därefter förflutit torde länssystemet ha fått allt större spridning, bland annat beroende på de mycket stora kostnader, som trots statsbidraget

drabbar kommunerna för denna verksamhet. Statsbidraget för fria läroböcker m. m. uppgår för innevarande budgetår till 9,96 miljoner kronor.

Det finns åtskilligt att invända mot principen att läroböcker skall utdelas såsom gåva. Den fria tillgången föranleder lätt slöseri och inger icke hos eleverna den aktning som borde kunna förväntas med hänsyn till materjelens värde. I alldeles särskilt hög grad gäller dessa invändningar beträffande utdelningen av förbrukningsmateriel. Otvivelaktigt belastas det allmänna med avsevärda kostnader utan att motsvarande fördelar uppkommer i målsmännens ekonomiska ställning. Upphävandet av den fria utdelningen av skolmateriel torde icke innebära nämnvärda påfrestningar ens för familjer med svag ekonomi men skulle enligt vad ovan anförts vara av ekonomisk betydelse för stat och kommun samt hos eleverna inskräpa betydelsen av sparsamhet.

Den ovan omnämnda modifikationen av gåvoprincipen i fråga om läroböckerna är ett steg i rätt riktning. Den nu tillämpade kombinationen av utlämning av läroböcker dels som gåva, dels som lån borde emellertid lämna plats för en av ekonomiska skäl mer önskvärd ordning, nämligen att enkla och billiga böcker finge köpas av målsmännen, medan däremot dyrbarare läroböcker tillhandahålles av skoldistriktet såsom lån. Besparingarna för kommunerna vid en dylik förändring torde vara så betydande att det belopp, som tillförs kommunerna i form av statsbidrag — nu sammanfört med lärarlönebidraget — kunde bortfalla.

Ovanstående synpunkter innebär i viss utsträckning återgång till före år 1946 tillämpat system. Därvid hade målsmännen att på egen bekostnad förse eleverna med läroböcker, varvid emellertid bibliotek och användande av begagnade böcker kunde reducera kostnaderna. Välståndsutvecklingen under de år som systemet med fria läroböcker tillämpats har varit avsevärd, och man har anledning antaga att flertalet familjer skulle kunna bära de kostnader som den föreslagna omläggningen medför, särskilt som lånesystemet även i fortsättningen skulle tillämpas i fråga om dyrare böcker. Särskild betydelse i detta sammanhang har också de strävanden att rationalisera såväl läroboksanvändningen som läroboksframställningen, vilka gjort sig gällande under senare tid. Sänkta kostnader för framställning av böckerna samt längre användningsperioder för varje upplaga är önskemål som torde kunna uppfyllas. Från skolväsendets sida kan åtgärder i riktning mot ett begränsat urval av läroböcker med åtföljande större upplagor bidra till nedpressande av kostnaderna för kommuner och enskilda.

Genom att statsbidraget för tillhandahållande av fri undervisningsmateriel sammankopplats med det allmänna lärarlönebidraget torde en omräkning av avdragsbeloppen per statsbidragsberättigande lärartjänst böra ske för att det till fria läroböcker avsedda beloppet skall bortfalla. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med utarbetandet av författningar i anledning av 1957 års riksdagsbeslut om omläggning av statsbidragsgivningen till primärkommunernas driftutgifter beakta att statsbidraget icke skall avse kostnader för tillhandahållande av fria läroböcker m. m.

Till stöd för det i *motionerna I: 241* och *II: 291* framställda yrkandet om ett bidrag av 20 000 kronor till stiftelsen Kristofferskolan har anförts följande.

Kristofferskolan har varit i verksamhet sedan 1949 och därunder utbyggt med en klass om året så att den nu omfattar nio klasser med 260

elever. Under hela utbyggnadstiden har skolan varken begärt eller erhållit bidrag av allmänna medel. För de högre klasserna blir emellertid undervisningen så dyrbar, att skolan inte längre kan finansieras helt med elevavgifter och gåvor. Den söker därför statsbidrag.

Skolöverstyrelsen anser, att de idéer, som ligger till grund för skolan, i flera avseenden är ovetenskapliga, men att de fått en praktisk utformning, som åt skolan förlänar karaktären av avancerat pedagogiskt experiment, vars utfall kan vara av betydelse för det reguljära skolväsendet, och tillstyrker därför ett anslag på 20 000 kronor. Kungl. Maj:t har emellertid i anslagsäskandena under åttonde huvudtiteln för nästa budgetår inte upptagit något anslag till Kristofferskolan.

Barnens föräldrar, som väl i ändå högre grad än skolöverstyrelsen är mer intresserade av den praktiska utformningen av de pedagogiska idéerna än av deras vetenskapliga underlag, har mycket stort förtroende för skolan. Detta visar sig bland annat däri, att elevtillströmningen ständigt ökar, trots de primitiva förhållanden varunder skolan arbetar och de höga avgifterna — i genomsnitt 500 kronor per elev och läsår.

Vi anser det vara synnerligen värdefullt, att fria pedagogiska experiment pågår jämsides med försöksverksamheten i de allmänna skolorna.

I *motionen II: 221* har anförts följande.

När riksdagen förra våren beslöt en *successiv* återgång till 1947 års bestämmelser om klassmedeltalen i små- och folkskola, rådde det knappast några meningsskiljaktigheter om behovet av en snabbare återgång, men med hänsyn till ekonomiska konsekvenser enades man om en full återgång år 1963. Kanske kan det därför synas opåkallat, att frågan åter tas upp till behandling men det sker av följande skäl: när krisbestämmelserna 1963 avvecklats, har vi icke hunnit ned till ett elevantal per klass, som kan anses tillfredsställande. Den roll ett lägre elevantal spelar i fråga om skolans möjlighet att nöjaktigt fylla sin fostrande och undervisande gärning är så ofta och så starkt omvitnad, att det är angeläget, att frågan åter ägnas uppmärksamhet.

En återgång till 1947 års bestämmelser innebär ju, att om antalet elever i skola eller skolenhet ej överstiger 1 000 må inom varje årsklass endast inrättas på folkskolestadiet en parallellavdelning för varje påbörjat 35-tal elever och på småskolestadiet en parallellavdelning för varje påbörjat 25-tal elever. I skolenhet med mera än 1 000 elever bör medeltalet elever i läraravdelningarna icke *understiga* på folkskolestadiet 30 och på småskolestadiet 24 elever.

Ingen, som sysslat med skolfrågor, kan rimligen anse, att frågan härigenom fått en tillfredsställande lösning. Lärare och barnpsykologer förfäktar ofta och med skärpa vikten av att läraren ges möjlighet att ägna varje elev rimlig tid och uppmärksamhet. Man frågar sig, hur detta skall kunna ske i klassavdelningar med 35—40 elever. Med hänsyn till undervisningens kvalitet, lärarnas arbetsbörda och framför allt barnens behov av personlig kontakt med läraren bör ingen klassavdelning få innehålla mera än på mellanstadiet 30 och på lågstadiet 24 elever. Hänsynen till barnens fostran och utveckling fordrar en dylik maximering av klassernas storlek.

Utskottet. Den omläggning av statsbidragsgivningen till primärkommunernas driftutgifter, som enligt beslut vid 1957 års riksdag skall komma till stånd från och med redovisningsåret 1958/59, innebär bland annat, att fjorton nu till olika ändamål utgående bidrag sammanföres till ett lärarlönebidrag samt att ett antal andra bidrag avlöses mot att lärarlönebidraget i motsvarande mån höjes.

Lärarlönebidraget skall utgå med belopp motsvarande bidragsunderlaget minskat med ett för varje hyresgrupp bestämt avdragsbelopp per statsbidragsberättigande tjänst. Det nuvarande systemet med avdrag, som är differentierade allt efter hyresgrupperna, bibehålles alltså, dock att avdragsbeloppen gjorts enhetliga för olika slag av tjänster. Vid avvägningen av avdragsbeloppen har det som kompensation till kommunerna för de avlösta bidragen erforderliga beloppet per statsbidragsberättigande tjänst beräknats till 400 kronor.

I fråga om förskott för redovisningsåret 1958/59 å det nya lärarlönebidraget har departementschefen föreslagit, att detta skall beräknas å summan av statsbidragen för redovisningsåret 1957/58 för de olika till lärarlönebidraget sammanförda bidragen, dock att beträffande bidraget till avlöning av övningslärare vid folkskolor en regel av den innebörden förordats, att under budgetåret 1958/59, då skoldistriktet uppbär bidraget för redovisningsåret 1957/58 helt i efterskott, intet särskilt förskott utbetalas avseende övningslärarbidraget, men att ett belopp motsvarande detta förskott avräknas under budgetåret 1959/60 vid slutreglering av lärarlönebidraget för redovisningsåret 1958/59. Mot vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Till kategorien avlösta bidrag hör det nuvarande särskilda bidraget till kostnaderna för tillhandahållande av fria läroböcker. Avvägningen av förut nämnda avdragsbelopp har sålunda skett med hänsynstagande till att kommunerna skola erhålla kompensation för detta bidrag. I motionerna I: 294 och II: 379 har nu yrkats, att statsbidraget till fria läroböcker skall — utan särskild kompensation — indragas med utgången av innevarande budgetår och avdragsbeloppen därför i motsvarande mån uppräknas. Vid bifall härtill bör enligt motionärerna förevarande anslag minskas med 10 000 000 kronor.

I anledning av ifrågavarande motionsyrkanden vill utskottet erinra om att utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1957: 56 fann det angeläget, att såväl principerna för läroböckers tillhandahållande som frågan om kostnaderna för dessa läroböcker bleve föremål för närmare utredning genom skolöverstyrelsens försorg i samråd med läroboksnämnden och representanter för svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, målsmännens riksförbund m. fl. Genom beslut den 10 maj 1957 har Kungl. Maj:t anbefallt skolöverstyrelsen att efter samråd med av utskottet avsedda organ verkställa utredning i de hänseenden, som utskot-

tet angivit, ävensom till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill skolöverstyrelsen kunde finna anledning. Det synes utskottet icke lämpligt att innan ifrågavarande utredning hunnit verkställas och resultatet av densamma redovisats taga ställning till de mycket viktiga principfrågor, som beröres i motionerna I: 294 och II: 379. Utskottet avstyrker därför bifall till de i motionerna framställda yrkandena.

Utskottet har med anledning av yrkandet i sistnämnda motioner om en sänkning av ifrågavarande anslag med 10 000 000 kronor ansett sig böra särskilt framhålla följande. Statsbidraget till fria läroböcker utgår för löpande budgetår. Medel för detta särskilda, från och med 1958/59 avlösta bidrag erfordras alltså icke för budgetåret 1958/59 och har ej heller av Kungl. Maj:t äskats av riksdagen. Vidare har utskottet — såsom av det föregående framgår — anslutit sig till ett av Kungl. Maj:t framställt förslag om att förskott för redovisningsåret 1958/59 å lärarlönebidraget skall beräknas å summan av statsbidragen för redovisningsåret 1957/58 för de olika till lärarlönebidraget sammanförda bidragen. En tillämpning av denna regel innebär att medelsbehovet för budgetåret 1958/59 under ifrågavarande anslag ej påverkas av bidragsunderlagen för det nya lärarlönebidraget och avdragsbeloppens storlek.

I motionerna I: 241 och II: 291 har hemställts, att stiftelsen Kristofferskolan måtte för budgetåret 1958/59 beviljas ett bidrag av 20 000 kronor. Detta yrkande överensstämmer med ett av skolöverstyrelsen framställt förslag, som departementschefen icke biträtt.

Kristofferskolan har varit i verksamhet sedan 1949 och därunder utbyggt med en klass om året så att den nu omfattar nio klasser med 260 elever. Utmärkande för skolan är dess karaktär av pedagogiskt experiment, och enligt utskottets mening är det värdefullt, att dylika fria experiment pågår jämsides med försöksverksamheten i de allmänna skolorna. Vidare bör framhållas, att skolans existens medför besparingar för såväl stat som kommun. Vissa skäl talar alltså i och för sig för att skolan erhåller bidrag av statsmedel för sin verksamhet. Skolan åtnjuter för närvarande icke något understöd från Stockholms stad men står under överinseende av stadens folkskoleledning. Någon utredning föreligger icke beträffande frågan om bidrag till skolan från stadens sida. Närmare klarhet i detta avseende synes utskottet erforderlig för statsmakternas prövning av bidragsfrågan. Vid sådant förhållande är utskottet icke berett att biträda det i motionerna I: 241 och II: 291 framställda yrkandet.

Utskottet har under förevarande punkt till behandling upptagit motionen II: 221, i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta, att elevantalet i småskolans och folkskolans klasser från och med 1963 icke i något annat än undantagsfall skall få överstiga 24 respektive 30. Såvitt gäller elevantalet i A-formernas läraravdelningar beslöts vid 1957 års riksdag en på de fyra läsåren 1959/60—1962/63 fördelad återgång till 1947 års bestämmelser.

Utskottet anser sig icke böra föreslå riksdagen att nu fatta beslut om en ytterligare minskning av elevantalet i läraravdelningarna vid folkskolor av A-formen. I anledning av motionerna vill utskottet vidare erinra om att dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen 1957:123 framhöll att inom departementet påginge utredning rörande frågan om elevantalet i klasserna i andra former av folkskolan än A-formen samt i de högre skolorna. Enligt vad utskottet inhämtat har visst utredningsmaterial i denna fråga sammanställts i ecklesiastikdepartementet, och ärendet är nu föremål för ytterligare beredning inom departementet. Utskottet kan icke tillstyrka att riksdagen nu skulle, på det material som redovisats i motionen och innan Kungl. Maj:t beretts tillfälle slutligt pröva frågan, taga ställning till spörsmålet om minskning av elevantalet i sistberörda läraravdelningar.

Utskottet avstyrker följaktligen bifall till motionen II: 221.

Med återopande av vad sålunda anförts och då utskottet icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen under förevarande punkt förordat hemställer utskottet,

a) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 241 och II: 291 samt I: 294 och II: 379, till *Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 646 000 000 kronor;

b) att motionen II: 221 icke må av riksdagen bifallas.

6:o) **Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag.** Kungl. Maj:t har (punkt 218, s. 566 och 567) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 2 540 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 2 100 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedström m. fl.* (I: 188) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 209), i vilka hemställts, att riksdagen måtte till *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag* för budgetåret 1958/59 i enlighet med motionernas syfte anvisa ett förslagsanslag av 2 550 000 kronor, varav 50 000 kronor måtte utgöra ram för extra försökskostnadsbidrag, att utgå efter Kungl. Maj:ts prövning.

Beträffande motiveringen för detta yrkande får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionen II: 209.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Ur detta anslag, som uppförts på riksstaten från och med budgetåret 1953/54, utgår särskilda bidrag — försökskostnadsbidrag och extra försökskostnadsbidrag — till försöksverksamheten med nioårig enhetsskola.

Av anslaget för innevarande budgetår — 440 000 kronor — har det er-

forderliga beloppet till försökskostnadsbidrag beräknats till 400 000 kronor, medan ramen för extra försökskostnadsbidrag bestämts till 40 000 kronor.

Försökskostnadsbidraget, som beräknas efter antalet elever på vederbörande försöksskolas högstadium vid läsårets början, utgår nu till distrikt i stad eller köping med i regel 15 kronor per elev och redovisningsår och till annat distrikt med 22 kronor per elev och redovisningsår. Enligt av 1957 års riksdag godkända ändrade grunder för beräkning av vissa statsbidrag på skolväsendets område skall försökskostnadsbidrag från och med budgetåret 1958/59 utgå med ett för samtliga skoldistrikt enhetligt belopp av 80 kronor per år och elev på högstadiet.

Det extra försökskostnadsbidraget är avsett som ett stimulansbidrag till försöksdistrikt, för vilka högstadieverksamheten av olika skäl medför särskilt betungande ekonomiska konsekvenser. Enligt de allmänna försökskolebestämmelserna har Kungl. Maj:t att inom ramen för det sammanlagda belopp, som riksdagen årligen bestämmer, besluta rörande extra försökskostnadsbidrag.

Skolöverstyrelsen har på grundval av uppgifter rörande elevantalet under läsåren 1956/58 uppskattat medelsbehovet för försökskostnadsbidraget under nästa budgetår till 2 500 000 kronor. Den för innevarande budgetår bestämda ramen för extra försökskostnadsbidrag, 40 000 kronor, har överstyrelsen föreslagit skall hållas oförändrad under nästa budgetår. Sammanfattningsvis innebär alltså överstyrelsens förslag en medelsanvisning av 2 540 000 kronor.

Departementschefen har biträtt skolöverstyrelsens förslag.

I motionerna I:188 och II:209 har hemställts, att ramen för det extra försökskostnadsbidraget måtte för nästa budgetår bestämmas till 50 000 kronor och ifrågakvarande anslag till följd härav uppräknas med 10 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. I motionerna har anförts bland annat följande.

Utöver det att försöksverksamheten fortsättes i de skoldistrikt, där den tidigare bedrivits och nått upp till högstadiet, tillkommer att den nästa år når upp till högstadiet i de två norrbottenskommunerna Edefors och Jokkmokk. Några data om dessa två kommuner är i detta sammanhang av intresse:

	Antal innev.	Areal km ²	S:a kommunal utdebiter, per skattekrona	
			1957	1958
Edefors	3 587	1 674	19: 15	19: 78
Jokkmokk	9 630	19 474	17: 15	18: 40

Som av ovanstående uppgifter framgår är skattetrycket högt i de två aktuella kommunerna. Förekomsten av långa och kostsamma avstånd torde i någon mån framgå, om uppgifterna i fråga om areal och folkmängd jämföres med motsvarande för andra delar av landet. Visserligen inrymmer Jokkmokks kommun områden med fjäll och impediment, men dess areal

är dock något större än Malmöhus, Kristianstads, Blekinge och Hallands län tillsammans.

Av ovan anförda framgår, att inom Jokkmokks och Edefors skoldistrikt råder förhållanden, som motiverar att extra försökskostnadsbidrag utgår till dem. De faktiska förhållandena är därjämte sådana, att någon minskning av det extra försökskostnadsbidrag, som redan tidigare utgått till andra försöksdistrikt, ej är försvarlig. Till följd härav framstår en uppräknings av förevarande anslag som motiverad.

Vid övervägande av vilken höjning av ramen för det extra försökskostnadsbidraget, som bör ske, observeras, att i de nämnda kommunerna under kommande år försöksverksamheten endast omfattar upp till klass 7. Det torde därför ej erfordras någon större höjning för budgetåret 1958/59. En förhöjning av ramen för det extra försökskostnadsbidraget med 10 000 till 50 000 kronor framstår dock som ett minimum.

Utskottet, som i likhet med departementschefen icke funnit anledning till erinran mot skolöverstyrelsens beräkningar av medelsbehovet under ifrågavarande anslag, biträder Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda förslag och har alltså icke funnit sig böra tillstyrka bifall till motionerna I: 188 och II: 209. I anledning av motionsyrkandena vill utskottet dels erinra om att det extra försökskostnadsbidraget visserligen ursprungligen avsetts att utgå såsom engångsbelopp men på grund av föreliggande särskilda förhållanden fortlöpande kommit vissa försöksdistrikt till godo, dels ock framhålla, att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t vid sin behandling av ansökningar om extra försökskostnadsbidrag från försöksdistrikt, som nu ej åtnjuter sådant bidrag, kommer att pröva dessa ansökningar med beaktande av det ekonomiska underlaget i nämnda distrikt i förhållande till motsvarande underlag i sådana försöksdistrikt, som nu uppbära extra försökskostnadsbidrag och ånyo göra framställning härom.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 188 och II: 209, till *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 2 540 000 kronor.

7:o) **Folkskolor m. m.: Resekostnadsersättningar åt skolläkare vid folk- och småskolor.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 219, s. 567 och 568), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Resekostnadsersättningar åt skolläkare vid folk- och småskolor* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

8:o) **Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare m. m. vid vissa sjukvårdsanstalter och barnhem.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 220, s. 568), vilket innebär en anslagshöjning med 135 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare m. m. vid vissa sjukvårdsanstalter och barnhem* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor.

9:o) **Folkskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 221, s. 568 och 569), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 290 000 kronor.

10:o) **Folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 222, s. 569 och 570), vilket innebär en anslagsminskning med 200 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor.

11:o) **Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn m. m.** Kungl. Maj:t har (punkt 223, s. 570—572) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 8 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Aastrup* och *Ohlon* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *Johnsson* i *Kastanjegården* (II: 290), i vilka hemställts, att riksdagen till *Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn m. m.* för budgetåret 1958/59 måtte anvisa ett förslagsanslag av 39 200 000 kronor, innebärande en nedräkning av det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet med 1 800 000 kronor.

Beträffande motiveringen för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen II: 290.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Detta statsbidrag utgår enligt kungörelsen 1947: 346 (ändrad 1949: 394) med 80 procent av skoldistriktets styrkta verkliga kostnader för skjutsarna eller, om kostnaderna överstiger vad som kan anses skäligt, av den kostnads-summa, för vilken skjutsningen skäligen bort kunna anordnas. Vid s. k. självskjuts beräknas kostnaden, varå statsbidrag utgår, per dag och lärjunge till 40 eller 50 öre, beroende på skolvägens längd. Statsbidraget utbetalas

i efterskott för redovisningsår; förskott må dock utanordnas om skoldistriktet så begär.

Vid 1957 års riksdag fattades beslut om i vissa avseenden ändrade grunder för statsbidrag till skolskjutsverksamheten från och med redovisningsåret 1958/59 (prop. 122; SU 104; Rskr 274). Beslutet innebar bland annat, att de för centralisering av fortsättningsskolväsendet gällande särskilda bestämmelserna om statsbidrag till fortsättningsskolans skolskjuts- och inackorderingsverksamhet slopas och att bidrag i stället skall utgå enligt för folkskolan och fortsättningsskolan gemensamma regler. Med hänsyn till gällande rekvisitionsbestämmelser påverkar omläggningen anslagsberäkningen först från och med budgetåret 1959/60.

Skolöverstyrelsen har emellertid av förenklingskäl föreslagit att det i riksstaten uppförda anslaget till Fortsättningsskolor: Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet redan för nästa budgetår borttages från riksstaten samt att medel till detta bidrag för nästa budgetår anvisas under nu ifrågavarande anslag. Vid bifall härtill bör anslaget enligt överstyrelsens beräkningar uppräknas med 6 200 000 kronor till 39 200 000 kronor och fördelas på två anslagsposter, nämligen

1. Bidrag till skolskjutsar för folk- och fortsättningsskolpliktiga barn utom skjutsar vartill bidrag utgår enligt före den 1 juli 1958 gällande bestämmelser om centralisering av fortsättningsskolväsendet (nu 33 000 000)	38 000 000 (+ 5 000 000)
2. Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet	1 200 000 (+ 1 200 000)
	<hr/> 39 200 000 (+ 6 200 000)

Statskontoret uttalar, att med hänsyn till den relativt konstanta divergens, som under de tre senaste budgetåren förelegat mellan de beräknade och verkliga totalkostnaderna för skolskjutsverksamheten och de därav föranledda merbelastningarna under förevarande anslag, bör medelsbehovet i fråga om bidraget till egentliga skolskjutsar — i betraktande av verksamhetens förutsatta omfattning under budgetåret 1957/58 — enligt statskontorets mening för budgetåret 1958/59 icke beräknas till lägre belopp än 40 000 000 kronor.

Medelsanvisningen för statsbidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet bör enligt statskontorets mening beräknas till 1 300 000 kronor.

Departementschefen har med hänsyn till att belastningen å anslaget under en följd av år relativt konstant överstigit anvisat belopp samt i betraktande av verksamhetens förutsatta omfattning under budgetåret 1957/58 förordat en höjning av anslaget med 8 000 000 kronor till 41 000 000 kronor. Av höjningen hänför sig 6 700 000 kronor till förutnämnda anslagspost 1 och 1 300 000 kronor till anslagsposten 2.

I motionerna I: 240 och II: 290 har påyrkats, att skolöverstyrelsens beräkningar av medelsbehovet under anslaget skall godtagas och anslaget alltså för budgetåret 1958/59 uppföras med 39 200 000 kronor.

Utskottet. Såsom framgår av det föregående har Kungl. Maj:t föreslagit en medelsanvisning under detta anslag av 41 000 000 kronor. I motionerna I: 240 och II: 290 har hemställts, att anslaget i enlighet med skolöverstyrelsens förslag måtte uppföras med 39 200 000 kronor. Med hänsyn till bland annat den av innevarande riksdag beslutade höjningen av energiskatten på bensin, motorsprit och för motordrift avsedda spritblandningar, vilken höjning kan förväntas medföra en fördyring av skolskjutsverksamheten, bör enligt utskottets mening medelsbehovet under anslaget icke beräknas till lägre belopp än 41 000 000 kronor. Utskottet hemställer förty,
att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 290, till *Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn m. m.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 000 kronor.

12:o) **Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 224, s. 572 och 573), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

13:o) **Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag för vissa äldre undervisningslokaler.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 225, s. 573), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag för vissa äldre undervisningslokaler* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kronor.

14:o) **Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 226, s. 574 och 575), vilket innebär en anslagsminskning med 1 500 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor.

- 15:o) **Folkskolor m. m.: Övergångsbidrag till tjänstebostäder.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 227, s. 575), vilket innebär en anslagsminskning med 20 000 kronor, hemställer utskottet,
att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Övergångsbidrag till tjänstebostäder* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 160 000 kronor.
- 16:o) **Folkskolor m. m.: Bidrag till Skytteanska skolan i Tärna.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 228, s. 575 och 576), vilket innebär en anslagshöjning med 2 200 kronor, hemställer utskottet,
att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Bidrag till Skytteanska skolan i Tärna* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 50 200 kronor.
- 17:o) **Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 229, s. 576 och 577), vilket innebär en anslagsminskning med 50 000 kronor, hemställer utskottet,
att riksdagen må till *Folkskolor m. m.: Anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 690 000 kronor.
- 18:o) **Resestipendier åt lärare vid folk- och fortsättningsskolor.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 230, s. 577 och 578), vilket innebär en anslagshöjning med 8 000 kronor, hemställer utskottet,
att riksdagen må till *Resestipendier åt lärare vid folk- och fortsättningsskolor* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 63 000 kronor.
- 19:o) **Stipendier åt folkskollärare för vinnande av behörighet att undervisa i engelska.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 231, s. 578), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,
att riksdagen må till *Stipendier åt folkskollärare för vinnande av behörighet att undervisa i engelska* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 280 000 kronor.
- 20:o) **Bidrag till vissa särskilda skoländamål.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 232, s. 579—586), vilket avser sammanförande under ifrågavarande anslagsrubrik av vissa medelsanvisningar för skilda ändamål på skolväsendets område samt i anslagshänseende innebär en höjning

med 86 000 kronor i jämförelse med vad som för innevarande budgetår under olika anslag anvisats för motsvarande ändamål, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till vissa särskilda skoländamål* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 320 000 kronor.

21:o) **Nomadskolor: Avlöningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 233, s. 586 och 587), vilket innebär en anslagshöjning med 167 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) godkänna följande avlöningsstat för nomadskolorna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59:

A v l ö n i n g s s t a t

Utgifter

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	541 500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	8 500
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	539 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	139 000
<u>Summa kronor</u>	<u>1 228 000</u>

Särskilda uppbördsmedel

Ersättning från byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond	14 000
<u>Nettoutgift kronor</u>	<u>1 214 000</u>

b) till *Nomadskolor: Avlöningar* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 1 214 000 kronor.

22:o) **Nomadskolor: Omkostnader.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 234, s. 587 och 588), vilket innebär en anslagshöjning med 80 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Nomadskolor: Omkostnader* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 548 000 kronor.

23:o) **Nomadskolor: Fortsättningsskolundervisning för nomadbarn.** Kungl. Maj:t har (punkt 235, s. 588 och 589) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagshöjning med 7 000 kronor. Av detta belopp beräknas 5 075 kronor vara erforderliga på grund av generella lönehöjningar och 1 775 kronor för en återinrättad befattning som föreståndarinna i lönegrad Ag 8 vid fortsättningsskolavdelningen i Jokkmokk. Återstoden av den föreslagna höjningen, 1 500 kronor, har äskats för uppförande av en förrådsbod i Vaisaloukta, avsedd för undervisningsmateriel och utrustning.

Utskottet. Förevarande anslag bör i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag för nästa budgetår uppföras med ett belopp av 65 000 kronor. Såsom framgår av det föregående innebär ifrågavarande förslag bland annat en medelsanvisning av 1 500 kronor för uppförande av förrådsbod i Vaisaloukta. Enligt vad som för utskottet under hand upplysts, avses ifrågavarande förrådsbod emellertid skola uppföras i Huorso-Vastenjaure.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Nomadskolor: Fortsättningsskolundervisning för nomadbarn* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor.

Folkhögskolor

24:o) **Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor.** Kungl. Maj:t har (punkt 236, s. 589—593) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 323 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wolgast* (I: 187) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hammar* och *Keijer* (II: 71), i vilka föreslagits dels att riksdagen måtte besluta att under budgetåret 1958/59 statsbidrag skall kunna utgå till ytterligare en folkhögskola utöver de av Kungl. Maj:t föreslagna 92, dels ock att riksdagen måtte till Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 439 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås väckt motion (II: 26), i vilken föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att Kaggeholms folkhögskola bör erhålla rätt till statsbidrag.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna I: 187 och II: 26.

Kungl. Maj:ts förslag innebär i huvudsak dels höjning av anslaget med belopp motsvarande lönebidrag och driftbidrag för en ny folkhögskola,

(116 000 kronor), dels ock inrättande av tre kombinerade tjänster i lönegrad Ao 21 såsom ordinarie ämneslärare vid folkhögskola och regional bildningskonsulent (26 100 kronor).

Den av Kungl. Maj:t äskade anslagshöjningen, vilken i övrigt betingas av vissa automatiska utgiftsstegringar, utgör sammanlagt 4 831 000 kronor.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Skolöverstyrelsen har under detta anslag föreslagit, att statsbidrag skulle utgå till fyra nya folkhögskolor från och med arbetsåret 1958/59 och därvid anfört bland annat följande.

Överstyrelsen har till Kungl. Maj:t överlämnat ansökningar om statsbidrag för ytterligare två folkhögskolor, den ena med tillstyrkan. En ansökning om statsunderstöd har i juli 1957 inkommit till överstyrelsen, och för ytterligare en folkhögskola, där verksamheten beräknas starta hösten 1957, kommer, enligt vad dess ledning anmält hos överstyrelsen, statsbidrag att sökas. Från organisationer m. fl. har framställts förfrågningar om möjligheten att tillerkännas statsunderstöd för planerade folkhögskolor. Med hänsyn till de växande ungdomskullarna kan antagas, att nystartandet av folkhögskolor kommer att öka. Hittills har folkhögskola, som allmänt sett uppfyller förutsättningarna för statsunderstöd, i regel kunnat tillerkännas sådant efter ett års verksamhet. Genom den ökning av antalet ansökningar, som kan motses, blir följden att skolornas väntetid förlänges och förorsakar deras huvudmän betydande utgifter.

Statskontoret har funnit skäligt att medel för nästa budgetår beräknas för ytterligare två skolor.

I *motionerna I: 187* och *II: 71* har anförts bland annat följande.

Skolöverstyrelsens planeringskommitté för de stora årskullarna har gjort vissa beräkningar över folkhögskolans elevutveckling under de närmaste femton åren. Undersökningen, som utförligt redovisats i propositionen 1957: 146 (s. 62 ff.), visar klart på ett för varje år starkt ökat elevplatsbehov vid folkhögskolan. För nästa vinterkurs beräknas behovet enligt de två alternativ som planeringskommittén utgått från, växa med 300 å 700 elevplatser. Självfallet kan det utvidgningsbehov, som föranledes av de stora årskullarna, endast delvis fyllas av nystartade folkhögskolor, men å andra sidan bör, som departementschefen underströk i nyssnämnda proposition, de redan existerande folkhögskolorna icke växa sig alltför stora, om de rätt skall kunna fylla sin uppgift. Departementschefen ansåg, att statsunderstöd åt nya folkhögskolor borde beviljas i ungefär samma omfattning som under närmast föregående tioårsperiod, d. v. s. med två å tre skolor per år. Riksdagen torde genom sitt bifall i huvudsak till nämnda proposition ha anslutit sig till denna uppfattning.

Skolöverstyrelsen har i sina anslagsäskanden för budgetåret 1958/59 ansett det erforderligt, att fyra nya skolor tillerkännes statsbidrag.

Överstyrelsen hänvisar till att utöver de 91 folkhögskolor, som f. n. har statsbidrag, fyra nya folkhögskolor redan är i verksamhet och söker statsbidrag. Från andra organisationer m. fl. har till överstyrelsen framställts förfrågningar om möjligheterna att tillerkännas statsbidrag för planerade nya folkhögskolor. Med hänsyn till de växande ungdomskullarna räknar skolöverstyrelsen med att nystartandet av folkhögskolor kommer att öka.

Det torde vara ett allmänt intresse, att dessa nya folkhögskolor snarast kan komma i gång, så att de hunnit byggas ut till full kapacitet när de stora årskullarna når folkhögskolan.

Skolöverstyrelsen påpekar i detta sammanhang, att hittills har folkhögskola, som allmänt sett uppfyller förutsättningarna för statsunderstöd, i regel kunnat tillerkännas sådant efter ett års verksamhet. Det kan icke anses tillrådligt att den regeln frångås och tillkomsten av nya folkhögskolor därigenom försvåras eller hindras under en period, då elevplatsbehovet är i så kraftig ökning.

Den offervilja och omtanke om de unga, som visas från folkrörelser och landsting m. fl., som f. n. framträder som huvudmän för nystartade och planerade folkhögskolor, borde i nuvarande läge utlösa motsvarande insats från statens sida för den ungdoms fortbildning, vilken av olika anledningar icke haft möjlighet till studier i realskolor och läroverk.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår skall enligt Kungl. Maj:ts förslag för nästa budgetår under förevarande anslag medel, motsvarande lönebidrag och driftbidrag, beräknas för 92 folkhögskolor, innebärande en ökning av antalet bidragsberättigade dylika skolor med en. Den av Kungl. Maj:t äskade höjningen av anslaget uppgår till det avsevärda beloppet av 4 831 000 kronor, huvudsakligen betingad av den av 1957 års riksdag beslutade folkhögskolereformen. På grund härav och med hänsyn till det statsfinansiella läget är utskottet icke berett att såsom i motionerna I: 187 och II: 71 påyrkats tillstyrka att statsbidrag för nästa budgetår beräknas för ytterligare en folkhögskola utöver det antal Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet ansluter sig alltså till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Vidkommande motionen II: 26 får utskottet framhålla, att det ankommer på Kungl. Maj:t att pröva och avgöra ärenden avseende statsbidrag till folkhögskolor. Vid sådant förhållande och då frågan om statsbidrag till Kaggeholms folkhögskola genom gjord framställning i ämnet bragts under Kungl. Maj:ts prövning torde motionen II: 26 icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda förslag har icke heller i övrigt givit utskottet anledning till erinran. Utskottet hemställer därför,

a) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 187 och II: 71, till *Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 323 000 kronor;

b) att motionen II: 26 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

25:o) **Folkhögskolor: Byggnadsbidrag.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 237, s. 594), hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkhögskolor: Byggnadsbidrag* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

26:o) **Folkhögskolor: Bidrag till arvoden åt skolläkare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 238, s. 594 och 595), vilket innebär en anslagshöjning med 1 500 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkhögskolor: Bidrag till arvoden åt skolläkare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 37 500 kronor.

27:o) **Folkhögskolor: Utbildning av lärare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 239, s. 595), vilket innebär en anslagshöjning med 3 500 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Folkhögskolor: Utbildning av lärare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 46 000 kronor.

Abnormundervisningen

28:o) **Läroanstalter för blinda: Avlöningar.** Kungl. Maj:t har (punkt 240, s. 596—598) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för läroanstalterna för blinda, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59, dels ock till Läroanstalter för blinda: Avlöningar för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 1 520 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebär i huvudsak dels inrättande av ytterligare en tjänst i lönegrad Ae 14 som konsulent för blinda småbarn, dels uppräkning av vissa arvoden för skriv- och bokföringshjälp vid skolorna för blinda i Växjö och Kristinehamn, dels anvisande av medel till arvode åt skolsköterska i Växjö, dels ock anvisande av ytterligare medel till läkararvoden. En av skolöverstyrelsen gjord framställning om inrättande vid Tomtebodainstitutet av en biträdande husmoderstjänst i lönegrad Ae 9 har departementschefen icke biträtt.

Den av Kungl. Maj:t äskade anslagshöjningen, vilken jämväl betingas av vissa automatiska kostnadsökningar, utgör sammanlagt 194 000 kronor.

Utskottet. Vad Kungl. Maj:t under förevarande punkt föreslagit har utskottet funnit sig böra biträda. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang, liksom vid 1957 års riksdag (utlåtande 1957: 56, punkten 34), erinra

därom, att utskottet beträffande personalorganisationen vid internatskolorna för blinda och döva barn i utlåtande 1953: 150 framhöll, att denna organisation givetvis borde ha en sådan storlek och utformning, att elevernas behov av särskild tillsyn och vård på ett tillfredsställande sätt tillgodosåges. Utskottet förklarade sig vidare utgå från att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål och, därest ett närmare bedömande av behoven vid de olika skolorna så motiverade, komme att framlägga de förslag i ämnet, som under beaktande av tillgängliga personella och ekonomiska resurser kunde befinnas påkallade.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) godkänna följande avlöningsstat för läroanstalterna för blinda, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	605 300
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	20 400
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	702 300
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	192 000
Summa kronor	1 520 000

b) till *Läroanstalter för blinda: Avlöningar* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 1 520 000 kronor.

29:o) **Läroanstalter för blinda: Omkostnader.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 241, s. 598—601), vilket innebär en anslagshöjning med 8 500 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Läroanstalter för blinda: Omkostnader* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 415 500 kronor.

30:o) **Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte: Avlöningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 242, s. 601—603), vilket innebär en anslagshöjning med 105 400 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) godkänna följande avlöningsstat för vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	218 400
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	5 900
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	548 500
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	113 900

Summa kronor 886 700

b) till *Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte*: Avlöningar för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 886 700 kronor.

31:o) **Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte: Omkostnader.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 243, s. 603 och 604), vilket innebär en anslagshöjning med 6 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte: Omkostnader* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 248 300 kronor.

32:o) **Skrivmaskiner åt avgående blindskolelever.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 244, s. 604), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skrivmaskiner åt avgående blindskolelever* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 43 600 kronor.

33:o) **Resor för blindskolelever jämte åtföljande vårdare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 245, s. 604 och 605), vilket innebär en anslagshöjning med 7 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Resor för blindskolelever jämte åtföljande vårdare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 60 000 kronor.

34:o) **Arvoden åt blivande blindlärare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 246, s. 605), vilket innebär en anslagsminskning med 3 100 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Arvoden åt blivande blindlärare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 14 400 kronor.

35:o) **Tryckning av blindskrifter.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 247, s. 605), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Tryckning av blindskrifter* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor.

36:o) **Bidrag till anskaffande av böcker åt blinda.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 248, s. 605 och 606), vilket innebär en anslagshöjning med 30 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till anskaffande av böcker åt blinda* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

37:o) **Skolor för döva: Avlöningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 249, s. 606—609), vilket innebär en anslagshöjning med 536 500 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1958/59, vidtaga den ändring i personalförteckningen för skolorna för döva, som för-anledes av vad departementschefen anför,

b) godkänna följande avlöningsstat för skolorna för döva, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 026 100
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	77 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 100 600
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	637 200

Summa kronor 4 841 500

c) till *Skolor för döva: Avlöningar* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 4 841 500 kronor.

38:o) **Skolor för döva: Omkostnader.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 250, s. 610 och 611), vilket innebär en anslagshöjning med 63 100 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skolor för döva: Omkostnader* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 1 611 100 kronor.

39:o) **Skolor för döva: Resor för elever jämte åtföljande vårdare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 251, s. 611), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skolor för döva: Resor för elever jämte åtföljande vårdare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

40:o) **Skolor för döva: Stipendier åt vissa fortsättningsskolpliktiga döva m. fl.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 252, s. 612), vilket innebär en anslagsminskning med 2 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skolor för döva: Stipendier åt vissa fortsättningsskolpliktiga döva m. fl.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 kronor.

41:o) **Skolor för döva: Arvoden åt blivande lärare för döva.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 253, s. 612 och 613), vilket innebär en anslagsminskning med 4 800 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skolor för döva: Arvoden åt blivande lärare för döva* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 153 000 kronor.

42:o) **Skolor för döva: Kurser för personal m. fl.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 254, s. 613 och 614), vilket innebär dels ändrad anslagsrubrik, dels ock en anslagsminskning med 6 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skolor för döva: Kurser för personal m. fl.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 6 000 kronor.

43:o) **Skolor för döva: Engångsanskaffning av utrustning m. m.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 255, s. 614—617), vilket innebär en anslagshöjning med 10 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Skolor för döva: Engångsanskaffning av utrustning m. m.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 70 000 kronor.

44:o) **Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 256, s. 618), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 380 000 kronor.

45:o) **Bidrag till bildningsverksamhet bland döva.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 257, s. 618), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till bildningsverksamhet bland döva* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 8 000 kronor.

46:o) **Bidrag till tidning för döva.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 258, s. 619), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till tidning för döva* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 2 000 kronor.

47:o) **Bidrag till hörselfrämjandet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 259, s. 619 och 620), vilket innebär en anslagshöjning med 5 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till hörselfrämjandet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 62 000 kronor.

Yrkesundervisningen

48:o) **Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 277, s. 666 och 667), vilket innebär en anslagshöjning med 2 000 000 kronor, hemställer utskottet, med hänvisning till vad utskottet i det föregående under punkten 3 anført,

att riksdagen må till *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor.

Folkbildningsåtgärder i övrigt m. m.

49:o) **Bidrag till folk- och skolbibliotek.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 289, s. 683—687), vilket innebär en anslagshöjning med 950 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till folk- och skolbibliotek* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 10 797 000 kronor.

50:o) **Bidrag till föreläsningsverksamhet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 290, s. 687—691), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till föreläsningsverksamhet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 955 000 kronor.

51:o) **Resekostnadsersättning åt föreläsare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 291, s. 691 och 692), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Resekostnadsersättning åt föreläsare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kronor.

52:o) **Bidrag till föreläsningsförmedling och konsulentverksamhet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 292, s. 692 och 693), vilket innebär en anslagshöjning med 12 000 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till föreläsningsförmedling och konsulentverksamhet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 204 000 kronor.

53:o) **Bidrag till studieförbund.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 293, s. 693—695), vilket innebär en anslagshöjning med 100 000 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till studieförbund* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 2 245 000 kronor.

54:o) **Bidrag till studiecirkelverksamhet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 294, s. 695), vilket innebär en anslagshöjning med 2 650 000 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till studiecirkelverksamhet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 9 000 000 kronor.

55:o) **Bidrag till speciella folkbildningsåtgärder.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 295, s. 696 och 697), vilket innebär en anslagshöjning med 45 000 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till speciella folkbildningsåtgärder* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 226 000 kronor.

56:o) **Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 296, s. 697), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till verksamheten vid hemgårdar* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 200 000 kronor.

57:o) **Bidrag till verksamheten vid studiehem.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 297, s. 698), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till verksamheten vid studiehem* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

58:o) **Utbildning av ungdomsledare.** Kungl. Maj:t har (punkt 298, s. 698—700) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 878 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag under förevarande punkt innebär en höjning med 75 000 kronor, vilken avser anslagsposten Bidrag till regionala och centrala kurser för ungdomsledare. För de av skolöverstyrelsen anordnade centrala ungdomsledarkurserna och en fjärde försökskurs för ungdomsledare föreslår Kungl. Maj:t oförändrat belopp.

Utskottet, som icke har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer,

att riksdagen må till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 878 000 kronor.

59:o) **Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet.** Kungl. Maj:t har (punkt 299, s. 700—702) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hjalmar Nilsson* och *Hedström* (I: 189) och den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 210), i vilka föreslagits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder syftande till att från och med budgetåret 1959/60 förstärka stödet till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Krokstorp och *Hedin* (II: 277), i vilka hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1958/59 till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet av 3 000 000 kronor.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna II: 210 och II: 277.

Kungl. Maj:ts förslag innebär — i enlighet med vad skolöverstyrelsen i petita begärt — en anslagshöjning med 1 200 000 kronor.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Enligt kungörelsen 1954: 575 utgår statsbidrag för anordnande av fritidsgrupp dels med högst hälften av kostnader för handledning och materiel, dock högst med 4 kronor 50 öre per medlem, dels ock med 2 kronor per medlem för lokalkostnad och därmed jämförlig utgift. Gruppen skall bestå av lägst fem, högst tjugufem medlemmar och dess verksamhet skall omfatta minst tjugu timmar.

Skolöverstyrelsen föreslår en höjning av detta förslagsanslag med 1 200 000 kronor och nämner därvid att under det första verksamhetsåret, 1954/55, 9 608 fritidsgrupper med sammanlagt 148 504 deltagare erhållit statsbidrag, 1955/56 20 188 fritidsgrupper med sammanlagt 297 879 deltagare och 1956/57 31 789 fritidsgrupper med sammanlagt 489 196 deltagare.

Statskontoret, som erinrar om det åt skolöverstyrelsen anförtrodda uppdraget att överväga av anslagsutvecklingen påkallade åtgärder, anser en omprövning av bidragsvillkoren med hänsyn till den stora utgiftsstegringen i hög grad angelägen.

Beträffande medelsbehovet för budgetåret 1958/59 håller statskontoret före, att detta, mot bakgrunden av den senaste belastningssiffran och verksamhetens fortskridande utvidgning, med nuvarande bidragsgrunder icke bör beräknas till lägre belopp än 3,4 miljoner kronor.

Skolöverstyrelsen har den 26 november 1957 inkommit med redovisning för vissa hittills vunna erfarenheter av den med bidrag från förevarande anslag bedrivna fritidsverksamheten m. m. (se härvid fogade *Bilaga*).

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Belastningen å förevarande anslag har under de senaste budgetåren stigit mycket kraftigt, vilket sammanhänger med dels de ökande ungdomskullarna och dels en relativ ökning av den bedrivna fritidsverksamheten. Verkställda prognoser visar, att anslagsutvecklingen kan förväntas gå i fortsatt stigande riktning. Jag har för avsikt att låta undersöka och framtida till prövning uppta frågan om möjligheterna att — utan att bidragets stimulanskaraktär äventyras — företa sådana ändringar av bidragsgrunderna, som, om så med hänsyn till de statsfinansiella resurserna skulle visa sig nödvändigt, bör genomföras i syfte att begränsa statens ekonomiska engagemang för ifrågavarande ändamål.

I motionerna I: 189 och II: 210 har anförts bland annat följande.

Som allt mer betydelsefullt för ungdomarnas anpassning till arbetet — i skolan och utanför denna — till samhällslivet men även till hemmen framstår numera det uppfostrande arbete som utföres inom de fria och frivilliga ungdomsorganisationerna. Det synes vara angeläget att statsmakterna ägnar detta arbete en ingående uppmärksamhet. Då i vårt moderna snabbt föränderliga samhälle ställes och kommer att ställas allt större krav på de unga, framstår en utbyggnad av det samhälleliga stödet till de fria och fri-

villiga ungdomssammanslutningarna som ytterst angelägna långsiktiga investeringar i de ungas fostran.

I årets statsverksproposition har liksom under tidigare år betydande intresse ägnats åt missanpassningsfenomenen bland de unga. Dess bättre är det i vårt samhälle ännu en mycket liten del av ungdomen, gentemot vilken samhället måste vidtaga tillrättaförande åtgärder. Det framstår som angeläget att verksamt stödja det ungdomsfostrande arbete, som leder förbi missanpassning och fram till en god samhällelig anpassning.

Under åttonde huvudtiteln behandlas i bilagan 10 till årets statsverksproposition under punkterna 298, 299 och 300 anslagen till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet. Då de fria och frivilliga ungdomsorganisationerna genom sitt reguljära föreningsarbete och sina fritidsgrupper beräknas nå cirka 65 procent av ungdomen i åldern 12—25 år med en kontinuerlig verksamhet, har de nämnda anslagsposterna grundläggande intresse vid beaktandet av de samhälleliga åtgärderna för främjande av ungdomens uppfostran.

Med hänsyn bl. a. till att den samhälleliga pressen på ungdomen ökar och att fritiden för ungdomarna i förvärvslivet utsträcker samt att ungdomsorganisationernas under senare åren allt intensivare och än mera målmedvetna uppfostrande arbete kräver ökade resurser, synes en effektivisering av den nu behandlade anslagsgivningen snabbt böra komma till stånd. Medel bör sålunda ställas till denna ungdomsverksamhets förfogande för experimentverksamhet och undersökningar. Vidare bör organiserad fritidsverksamhet bland skolungdom liksom även organiserade grupper bland barn under 12 år stödjas.

En utredning rörande fritidsgruppsverksamheten har redan genomförts av skolöverstyrelsen, varför den av departementschefen omnämnda utredningen inte synes vara påkallad.

Det synes oss vara angeläget att med erinran om fritidsgruppsverksamhetens samhällsnytta fästa riksdagens uppmärksamhet på det hot mot verksamheten, som departementschefens uttalande kan innebära. För ungdomsorganisationerna måste uttalandet även framstå som uttryck för ett bristande intresse för deras ungdomsfostrande insatser, och det kan negativt påverka deras långsiktiga planering.

Till stöd för det i *motionerna I: 227* och *II: 277* framställda yrkandet har anförts följande.

Förevarande anslag föreslås av departementschefen höjt med hela 1,2 milj. till 3 milj. kronor. Anslaget utveckling i starkt stigande riktning har medfört att även departementschefen nu ifrågasätter en ändring av bidragsgrunderna för att begränsa statens ekonomiska engagement för ifrågavarande ändamål.

Då bidraget infördes avsåg man särskilt att nå kontakt med den föreningslösa ungdomen. För budgetåret 1956/57 erhöll 31 789 fritidsgrupper med sammanlagt 489 196 deltagare statsbidrag, vilket motsvarar ett genomsnittligt deltagarantal av 15 personer per grupp. Det höga deltagarantalet per grupp tyder på att det övervägande är den föreningsanslutna ungdomen som utnyttjat bidraget och inte såsom avsågs den föreningslösa. Erfarenheten visar också att man i redan existerande sammanslutningar i allt

större omfattning söker utnyttja varje möjlighet att erhålla statsbidrag — och detta utan att verksamheten utvidgas. Ur nykterhetspolitisk synpunkt torde bidraget därför ha mycket begränsad betydelse.

Utskottet. Med anledning av det i motionerna I: 227 och II: 277 framställda yrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts förslag under denna punkt får utskottet erinra om att riksdagen tidigare, senast år 1957, haft att ta ställning till motioner av liknande innebörd. Riksdagen har vid samtliga tillfällen i enlighet med utskottets hemställan ställt sig avvisande till de framställda avslagsyrkandena (särskilda utskottets utlåtande 1954: 6, s. 18—20, 33 samt statsutskottets utlåtanden 1955: 72, s. 27—28, 1956: 8, s. 92 och 1957: 8, s. 83). Då utskottet icke funnit anledning frånga sin tidigare i ärendet intagna ståndpunkt, avstyrker utskottet bifall till motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, och ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Vidkommande motionerna I: 189 och II: 210 är utskottet icke berett att tillstyrka bifall till desamma. Med anledning av motionerna vill utskottet emellertid framhålla följande.

Den redovisning, som skolöverstyrelsen lämnat rörande hittills vunna erfarenheter av den med bidrag från förevarande anslag bedrivna verksamheten, visar, att ungdomens fritidsverksamhet ökat i stor utsträckning, sedan det statliga bidraget införts. Utskottet har med tillfredsställelse konstaterat, att statsbidraget fått en stimulerande verkan på det av ungdomsorganisationerna och kommunerna bedrivna arbetet och att detta enligt överstyrelsens beräkningar 1956/57 reellt nådde omkring 25 procent av ungdomarna i aktuell ålder, varav hälften tidigare icke varit medlemmar i någon ungdomssammanslutning. Det framstår för utskottet som synnerligen önskvärt, att denna verksamhet, särskilt i dagens läge med bl. a. tilltagande ungdomsfylleri och växande fritidsproblem, får fortgå och utvecklas, även om en översyn av bidragsgivningen befinnes lämpligen böra företagas.

Utskottet hemställer alltså,

a) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, till *Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

b) att motionerna I: 189 och II: 210 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

60:o) **Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer.** Kungl. Maj:t har (punkt 300, s. 702 och 703) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 574 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Kroks-
torp och *Hedin* (II: 277), i vilka hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 487 900 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebär dels en ökning av antalet instruktörsbidrag från 34 till 40, med hänsyn till att de politiska ungdomsorganisationerna numera har möjlighet att erhålla dylika bidrag, dels ock en uppräknig av anslaget med 86 100 kronor.

Det i *motionerna I: 227* och *II: 277* framlagda förslaget har motiverats med att statsbidrag av rent principiella skäl icke anses böra utgå till politiska organisationer.

Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förevarande förslag och har alltså icke funnit sig böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, framställda yrkandet. Utskottet hemställer förty,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, till *Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 574 000 kronor.

61:o) **Bidrag till centralförbundet för nykterhetsundervisning.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 301, s. 703—706), vilket innebär en anslagshöjning med 100 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till centralförbundet för nykterhetsundervisning* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 900 000 kronor.

62:o) **Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.** Kungl. Maj:t har (punkt 302, s. 706—709) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 454 100 kronor, innebärande en anslagshöjning med 94 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 190) och den andra inom andra kammaren av herr *Engkvist m. fl.*

(II: 211), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels under anslagsposten Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.: Grundbidrag till nykterhetsorganisationer m. m. bevilja ett belopp av 500 000 kronor, dels ock under anslagsposten Speciella bidrag: B. Nykterhetsfrämjande verksamhet för barn och ungdom bevilja ett belopp av 375 000 kronor, vilket sammanlagt innebär en höjning med 200 000 kronor jämfört med Kungl. Maj:ts förslag.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att anslagsposten till grundbidrag höjes med 94 000 kronor till 400 000 kronor. Skolöverstyrelsens förslag om höjning av anslagsposten till speciella bidrag med 600 000 kronor och om höjning av anslagsposten till instruktörer med 140 350 kronor har *departementschefen* icke biträtt.

I *motionerna I: 190* och *II: 211* har anförts bland annat följande.

Nykterhetsorganisationernas arbete för förbättrad folknykterhet har sedan 1954 avsevärt ökat i aktivitet, och goda resultat har också kunnat inregistreras. Det kan icke råda någon tvekan om att förhållandena skulle varit långt allvarigare än de för närvarande är, om icke samhället i sin kamp mot alkoholskadorna kunnat räkna med den betydande hjälp, som det frivilliga nykterhetsarbetet utgör.

Denna mening om nykterhetsrörelsens betydelse har riksdagen vid flera tillfällen anslutit sig till. Senast skedde detta 1957, då riksdagen godkände statsutskottets uttalande med anledning av framställningar om ökade anslag till nykterhetsrörelsen varvid utskottet bl. a. framförde:

Utskottet finner det angeläget att framhålla det samhällsgagnande arbete, som bedrivs av nykterhetsorganisationerna. Det synes utskottet i dagens läge vara av stor vikt att en stark nykterhetsrörelse kan bistå samhället i kampen mot alkoholskadorna. Inför det förändrade nykterhetspolitiska läge, som inträdde med den nya lagstiftningen om alkoholförsäljning, beslöt 1954 års riksdag en väsentlig utbyggnad av statens bidrag till nykterhetsrörelserna. Den aktuella situationen när det gäller folknykterheten och därmed sammanhängande problem påkallar emellertid enligt utskottets mening en ytterligare förstärkning av statsanslagen på detta område. En sådan förstärkning bör också enligt utskottets mening vara statsekonomiskt motiverad med hänsyn till de avsevärt ökade intäkter, som alkoholhanteringen de senaste åren tillfört statsverket.

Ovanstående uttalande torde i realiteten kunna tolkas som en uppmaning från riksdagen till Kungl. Maj:t att till följande års riksdag föreslå ytterligare förstärkning av statsanslagen till nykterhetsorganisationerna.

Nykterhetsorganisationerna har också gjort en grundlig genomarbetning av sina uppgifter och möjligheter och på grundval av denna inventering inkommit till skolöverstyrelsen med detaljerade arbetsprogram och kostnadsberäkningar, i den mån dessa nödvändiggjort ökade statsbidrag.

Skolöverstyrelsen å sin sida har efter prövning av anslagsäskandena föreslagit en höjning av anslagsposten till grundbidrag med 314 000 kronor och till anslagsposten Speciella bidrag med 600 000 kronor. Dessutom har skolöverstyrelsen föreslagit bidrag till ytterligare nio instruktörer. Samtliga

dessa förslag innebär en betydande nedskärning av de äskanden som organisationerna framfört.

Emellertid har Kungl. Maj:t endast föreslagit en ökning av grundbidragen med 94 000 kronor, varemot organisationernas och skolöverstyrelsens äskanden om höjda speciella bidrag lämnats utan bifall. Beträffande sistnämnda anslagspost är värt att observera, att statskontoret förordat en ökad medeltilldelning av 100 000 kronor.

Både organisationernas och skolöverstyrelsens förslag om höjning av grundbidraget måste anses vara väl motiverade på grundval av den ökade verksamhet som nykterhetsorganisationerna nu bedriver. Det bör framhållas, att nykterhetsrörelsen under de tre senaste åren experimenterat ut verksamhetsformer som visat sig framgångsrika och också kunnat notera en medlemsökning av över 50 000 medlemmar. Rörelsen saknar dock ekonomiska förutsättningar att kunna genomföra den utbyggnad av verksamheten som läget, inte minst de ökade ungdomskullarna, motiverar. Vad speciellt grundbidragen beträffar, så måste det erinras om att dessa är avsedda att täcka vissa centrala och lokala administrativa kostnader, vilka icke får bestridas med de speciella bidragen. Behovet av frivilliga ledare anges för samtliga nykterhetssällskap till omkring 45 000, men då en oproportionerligt stor del av de administrativa krafterna måste bindas till uppgiften att skaffa pengar, t. ex. genom lotterier, blir det svårt att få ledarna att räkna till för det ungdoms- och föreningsarbete som är deras egentliga uppgift. I synnerhet har de senaste årens kostnader för de speciella bidragen skapat stora svårigheter för organisationerna att få fram tillräckliga medel för det egentliga organisationsarbetet. Vi får därför föreslå att grundbidraget höjes utöver det av Kungl. Maj:t äskade beloppet med ytterligare 100 000 till 500 000 kronor.

Vad de speciella bidragen angår utgår de för närvarande med ett sammanlagt belopp av 650 000 kronor uppdelat på följande sätt:

A. Samfällid upplysnings- och propagandaverksamhet	100 000
B. Nykterhetsfrämjande verksamhet för barn och ungdom . .	275 000
C. Upplysning i alkoholfrågan på arbetsplatser och för hemmen	100 000
D. Publiceringsverksamhet i alkoholfrågan	75 000
E. Upplysningsverksamhet bland speciella befolkningskategorier	100 000
	<hr/>
	Kronor 650 000

För budgetåret 1958/59 har nykterhetsorganisationerna motiverat ansökningar med ca 1 250 000 kronor. Det bör observeras, att bidragen under denna rubrik inte är begränsade endast till nykterhetsorganisationer utan också utnyttjas av politiska ungdomsorganisationer, kvinnoorganisationer, länkorganisationer, försvarsstabens upplysningsavdelning m. fl. Efterfrågan på dessa bidrag är alltså betydligt större än vad som framgår av nykterhetsrörelsens anslagsäskanden. Under de år som förflutit sedan bidragsformen tillkom 1954 har tillgången icke något år ens tillnärmelsevis motsvarat efterfrågan, detta trots att bidragskonstruktionen är sådan, att den sökande organisationen i regel själv måste tillskjuta minst lika stort belopp som statsbidraget. Utvecklingen har blivit den, att organisationernas bidrag blivit avsevärt större än statsbidraget.

Skolöverstyrelsen framhåller i sitt yttrande, att det för närvarande är ytterst angeläget att det förebyggande nykterhetsarbetet intensifieras och framhåller, att den utåtriktade verksamhet som bedrivs med stöd av de

speciella bidragen är av stor betydelse. Överstyrelsen föreslår därför såsom ovan nämndes en ökning av anslagsposten totalt med 600 000 kronor och framhåller, att denna ökning bl. a. bör avse den punkt, som syftar till nykterhetsfrämjande verksamhet bland barn och ungdom.

Undertecknade är av den mening att samtliga de verksamhetsgrenar, till vilka ökat statsbidrag sålunda tillstyrkts, är väl förtjänta av ökat stöd. Beträffande dem alla gäller det, att de i nuvarande läge fullgör en nödvändig uppgift att sanera nykterhetstillståndet i landet. Emellertid torde det vara klart, vilket också framhålles i skolöverstyrelsens yttrande, att det speciellt är verksamheten bland ungdom som f. n. är angelägnast. Måste man därför i nuvarande finansiella läge begränsa anslagsyrkandena till de mest angelägna, torde det råda uthet om att denna anslagspost i främsta rummet bör beredas ökat utrymme. Vi får därför förorda att anslagsposten B. Nykterhetsfrämjande verksamhet bland barn och ungdom höjes med 100 000 kronor från 275 000 till 375 000 kronor.

Utskottet vill erinra om att utskottet vid behandlingen av förevarande anslag vid 1957 års riksdag (utlåtande 1957:8, s. 86—87) fann det angeläget att framhålla det samhällsgagnande arbete som bedrivs av nykterhetsorganisationerna. Det syntes utskottet i dagens läge vara av stor vikt att en stark nykterhetsrörelse kunde bistå samhället i kampen mot alkoholskadorna. Inför det ändrade nykterhetspolitiska läge, som inträdde med den nya lagstiftningen om alkoholförsäljning, beslöt 1954 års riksdag en väsentlig utbyggnad av statens bidrag till nykterhetsrörelserna. Den aktuella situationen när det gällde folknykterheten och därmed sammanhängande problem påkallade emellertid enligt utskottets mening en ytterligare förstärkning på detta område. En sådan förstärkning borde också enligt utskottets mening vara statsekonomiskt motiverad med hänsyn till de avsevärt ökade intäkter, som alkoholhanteringen de senaste åren tillfört statsverket. Utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t noga övervägde hithörande problem och skulle för 1958 års riksdag framlägga förslag till ökat statligt stöd till nykterhetsrörelserna.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebär en av den fortgående medlemsökningen betingad höjning av anslaget med 94 000 kronor. I motionerna I:190 och II:211 har hemställts om en ytterligare höjning av anslaget med 200 000 kronor. Utskottet, som med hänsyn till rådande ekonomiska läge icke är berett att tillstyrka bifall till motionerna utan biträder Kungl. Maj:ts förslag, förväntar att Kungl. Maj:t — så snart förhållandena det medger — framlägger förslag om väsentlig ökning av statens stöd till den nykterhetsfrämjande verksamhet som bedrivs av nykterhetsorganisationerna.

Utskottet hemställer sålunda,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:190 och II:211, till *Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 454 100 kronor.

63:o) **Bidrag till svenska nykterhetsfrämjandet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 303, s. 709), vilket innebär anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Bidrag till svenska nykterhetsfrämjandet* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 15 000 kronor.

64:o) **Studiehjälpnämnden: Avlöningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 304, s. 709 och 710), vilket innebär en anslagshöjning med 18 400 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må

a) godkänna följande avlöningsstat för studiehjälpnämnden, att tillämpas från och med budgetåret 1958/59:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	100
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	39 800
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal..	77 100
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	9 400
5. Ersättningar till granskningsmän, <i>förslagsvis</i>	22 000
Summa kronor	148 400

b) till *Studiehjälpnämnden: Avlöningar* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 148 400 kronor.

65:o) **Studiehjälpnämnden: Omkostnader.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 305, s. 710), vilket innebär en anslagshöjning med 4 000 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Studiehjälpnämnden: Omkostnader* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 27 000 kronor.

66:o) **Ersättning till postverket för dess bestyr med statens studielån.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 306, s. 711), vilket innebär en anslagshöjning med 10 000 kronor, hemställer utskottet, att riksdagen må till *Ersättning till postverket för dess bestyr med statens studielån* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 110 000 kronor.

67:o) **Statens biografbyrå: Avlöningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 307, s. 711 och 712), vilket innebär en anslagshöjning med 19 400 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må,

a) godkänna följande avlöningsstat för statens biografbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	105 900
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	50 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. .	2 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	16 400
Summa kronor	174 300

b) till *Statens biografbyrå*: *Avlöningar* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 174 300 kronor.

68:o) **Statens biografbyrå: Omkostnader.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 308, s. 712), vilket innebär en anslagshöjning med 500 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Statens biografbyrå*: *Omkostnader* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 14 800 kronor.

69:o) **Bidrag till barnfilmkommittén.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 309, s. 712 och 713), vilket innebär en anslagshöjning med 19 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till barnfilmkommittén* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 35 000 kronor.

Stockholm den 10 april 1958

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Näsström, Gillström, Ohlon, Ivar Johansson, Birger Andersson, Rikard Svensson, Söderberg, Mårtensson, Ivar Persson, Bertil Petersson, Ragnar Bergh, Palme, Sunne, Hesselbom och Jacobsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Malmborg, Jansson i Kalix, Karlsson i Olofström, Widén, fröken Olsson, herr Blidfors, fröken Karlsson, herr Löfroth, fröken Vinge, herrar Lassinantti, Heckscher, Svensson i Stenkyrka och Gustafsson i Uddevalla;

dock att vid behandlingen av punkterna 58—69 herr Nilsson i Göingegården deltagit i stället för fröken Karlsson.

Reservationer

1) vid *punkten 1* (Bidrag till anordnande av skolmältider)

a) av herrar *Ohlon, Sunne, Jacobsson, Malmborg, Widén, Löfroth* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 239 och II: 289 bort förorda en minskning av anslaget med 2 000 000 kronor och att därför

dels det avsnitt av utskottets yttrande på s. 4, som börjar med »Såsom av» och slutar med »och II: 289», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår har Kungl. Maj:t under förevarande punkt föreslagit oförändrad medelstilldelning för budgetåret 1958/59. Skolöverstyrelsen har räknat med en minskning av anslaget med 3 000 000 kronor till följd av det ökade antalet skattekronor, som ligger till grund för anslagsbelastningen, och i motionerna I: 239 och II: 289 har av samma anledning föreslagits en minskning av anslaget med 2 000 000 kronor. Då enligt utskottets mening inkomstutvecklingen under år 1956 synes giva underlag för en nedräkning av förevarande anslag med det i nyssnämnda motioner angivna beloppet, tillstyrker utskottet att anslaget för nästa budgetår uppföres med 24 200 000 kronor.»

dels ock utskottets hemställan under 2) bort ha följande lydelse:

»2) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 239 och II: 289 samt med avslag å motionerna I: 293 och II: 378, sistnämnda bägge motioner såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till anordnande av skolmältider* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 24 200 000 kronor.»

b) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Heckscher*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Den centraliserade skolverksamhet, som förekommer särskilt på landsbygden, utgör ett starkt skäl för skolmältidernas fortsatta verksamhet.

I praktiken har det emellertid visat sig att skolmältidsverksamheten i första hand har utbyggts i de rikare och tätbefolkade kommunerna, medan många kommuner med svag ekonomi dröjt med att införa dylik verksamhet. Denna icke tillfredsställande inriktning av verksamhetens utbyggnad torde hitintills icke ha blivit tillräckligt uppmärksammas.

Det statsfinansiella läget gör det nödvändigt att man minskar statens utgifter, varför utskottet i enlighet med vad i motionerna I: 293 och II: 378 påyrkats tillstyrker, att denna statsbidragsform skall upphöra. I samband härmed synes kommunerna böra införa någon avgift för att inte få sina kostnader ökade. Utskottet förutsätter dock att kommunerna därest de införa en avgift i förekommande fall medge nedsättning i eller befrielse från avgift.

Kungl. Maj:t har under förevarande punkt för budgetåret 1958/59 upptagit ett anslag av 26,2 miljoner kronor. Enligt vad utskottet inhämtat erfordras emellertid för efterskottsreglering av ifrågavarande statsbidrag för redovisningsåret 1957/58 ett anslag för budgetåret 1958/59 av 18,7 miljoner kronor.

Under återopande härav hemställer utskottet,

1) att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 293 och II: 378, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att kommun, som tillhandahåller skolmåltid, må för i måltid deltagande barn uttaga avgift motsvarande högst kommunens egna driftkostnader;

2) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 239 och II: 289 samt I: 293 och II: 378, sistnämnda bägge motioner såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till anordnande av skolmåltider* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 18 700 000 kronor.»

2) vid *punkten 3* (Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet) av herr *Ragnar Bergh* och fröken *Karlsson*;

3) vid *punkten 5* (Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.) av

a) fröken *Olsson*;

b) herr *Ragnar Bergh* och fröken *Karlsson*;

4) vid *punkten 6* (Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag) av herrar *Jansson* i *Kalix*, *Löfroth* och *Lassinantti*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 188 och II: 209 och att utskottets hemställan därför bort ha följande lydelse:

»att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 188 och II: 209, till *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 2 550 000 kronor.»

5) vid *punkten 24* (Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor) av herrar *Sunne*, *Jacobsson*, *Malmborg*, *Widén*, *Löfroth* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 187 och II: 71, innebärande att statsbidrag skulle utgå till ytterligare en folkhögskola utöver det antal Kungl. Maj:t föreslagit, och att utskottets hemställan under a) därför bort ha följande lydelse:

»a) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 187 och II: 71, till *Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor* för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 439 000 kronor;»

6) vid *punkten 58* (Utbildning av ungdomsledare)

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Från detta anslag utgår nu även bidrag till de politiska ungdomsorganisationerna.

Utskottet har erfarit, att bidraget till ifrågavarande organisationer för budgetåret 1957/58 uppgick till 103 800 kronor och för budgetåret 1958/59 kan väntas utgå med minst 110 000 kronor.

Då utskottet av principiella skäl motsätter sig att statsbidrag utgår till politiska organisationer torde förevarande anslag för nästa budgetår bära i förhållande till det av Kungl. Maj:t äskade beloppet minskas med 110 000 kronor till 768 000 kronor. Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till *Utbildning av ungdomsledare* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 768 000 kronor.»

b) av herr *Widén*;

7) vid *punkten 59* (Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet)

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort i enlighet med motionerna I: 227 och II: 277 avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag samt att till följd därav utskottets hemställan under a) bort ha följande lydelse:

»a) att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för budgetåret 1958/59 av ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;»

b) av herrar *Jansson* i Kalix och *Lassinantti*;

8) vid *punkten 60* (Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet med bifall till motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om bidrag under förevarande punkt till politiska organisationer bort föreslå en minskning av ifrågavarande anslag med 86 100 kronor samt förty hemställa,

»att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här är i fråga, till *Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer* för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 487 900 kronor.»

9) vid *punkten 62* (Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.) av herrar *Sunne, Jacobsson, Malmborg, Widén*, fröken *Olsson*, herr *Löfroth* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 190 och II: 211 bort förorda en höjning av anslaget för nästa budgetår till 1 654 100 kronor och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 43, som börjar med »Kungl. Maj:ts» och slutar med »av nykterhetsorganisationerna», bort ha följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebär endast en av den fortgående medlemsökningen betingad höjning av anslaget med 94 000 kronor. I motionerna I: 190 och II: 211 har hemställts om ytterligare höjning av anslaget med 200 000 kronor. Utskottet, som finner det nödvändigt att staten i rådande nykterhetssituation ökar sitt bidrag till nykterhetsorganisationerna, så att dessa får möjlighet att effektivisera den nykterhetsfrämjande verksamheten i samhället, tillstyrker bifall till motionerna I: 190 och II: 211.»

dels ock att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 190 och II: 211, till *Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.* för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 654 100 kronor.»

Skolöverstyrelsens redovisning den 26 november 1957 rörande fritidsgruppsverksamhetens hittillsvarande utveckling och beräkningar rörande utvecklingen under budgetåren 1957/65.

Från begynnelseåret 1954/55 till 1955/56 ökade antalet fritidsgruppsdeltagare från 148 504 till 297 879 eller med 100,6 procent (se tabell 1). Ökningen var förvånansvärt kraftig med hänsyn till att det helt naturligt tar en viss tid innan en ny verksamhet blir känd och slår igenom. Mellan budgetåren 1955/56 och 1956/57 ökade verksamheten med ytterligare 64,2 procent. Den nivå, som verksamheten redan efter de tre första anslagsåren nått, måste betecknas som anmärkningsvärt hög.

Förklaringen härtill är säkerligen, att 1953 års ungdomsutredning diskuterades mycket livligt inom ungdomssammanslutningarna och att de centrala förbundsorganen redan från början inriktade sig på att utnyttja de möjligheter fritidsgruppsverksamheten erbjuder. De olika organisationernas lokala sammanslutningar arbetade nämligen — såsom alltjämt är fallet — i de flesta fall under stora ekonomiska svårigheter. Bidragets stimulanseffekt kommer i det följande att närmare belysas. Alla ungdomsrörelserna, bortsett från idrottssammanslutningarna, hade genomgående sedan lång tid organiserat studiecirkelverksamhet. Dessa rörelser var härigenom väl förtrogna med den organiserade gruppverksamhetens betydelse för främjande av medlemmarnas färdigheter och aktivitet samt för befastande av gemenskapskänslan inom en sammanslutning.

Det är välkänt att ungdomsorganisationerna i sin för ungdom avsedda studiecirkelverksamhet endast förmått organisera en mindre del av de teoretiskt organiserbara i ungdomscirkelåldern. Orsakerna härtill är sannolikt bl. a. att allt fler tonåringar under allt längre tid är engagerade av skolarbete. Somliga ungdomar lider av en »skolleda», som gör att ett teoretiskt studium inom ett ämnesområde i en studiecirkel framstår som mindre lockande för dem. Andra ungdomar tror sig inte kunna klara den intellektuella prestation, som ett cirkelarbete kräver. I fritidsgruppsverksamheten däremot har ungdomssammanslutningarna fått ett verktyg genom vilket de kan nå stora skaror, som förut inte kunnat engageras, med en hobbybetonad, aktivitetsfrämjande, inom en fast ram organiserad gruppverksamhet. Organisationerna arbetar alltjämt i första hand för att slussa in ungdomarna i studiecirkel och inom en rad sammanslutningar har man konstaterat att tidigare fritidsgruppsdeltagare i anmärkningsvärd utsträckning kunnat intresseras för cirkelarbete.

Anslagsgivningen till fritidsgrupper har till följd av målsättningen, att genom kamratfostran aktivisera unga människor kring en hobbybetonad sysselsättning, och till följd av anslagskonstruktionen, som förutsätter aktivt deltagande i gruppssammanskomsterna av så många av gruppdeltagarna som möjligt, anmärkningsvärt snabbt avsatt som resultat ett mycket omfattande ungdomsarbete. Den yttersta förklaringen till den snabba utvecklingen av gruppverksamheten torde dock vara att den kanaliserar ett naturligt men uppdämt behov bland ungdomen att samverka i fast organiserade

grupper och att anslagsgivningen gjort det möjligt för de fritt och frivilligt arbetande ungdomssammanslutningarna att tillgodose detta ungdomsbehov.

De fritidsgrupper för vilka kommunerna rekvirerar statsbidrag torde till övervägande del vara organiserade av kommunala organ för som föreningslös betraktad ungdom. I mindre utsträckning redovisas dock av kommunerna även grupper, som ungdomssammanslutningar bildat (hemgårdsrörelsen redovisar genomgående sina grupper genom de kommunala huvudmännen). Det förtjänar framhållas, att de grupper, som studieförbunden förmedlar statsbidrag till, uteslutande är organiserade av ungdomssammanslutningar.

Budgetåret 1954/55 var den kommunalt redovisade andelen av hela antalet fritidsgruppsdeltagare 32,6 procent. Denna andel har sjunkit till 16,7 procent 1956/57 trots att antalet deltagare under tiden ökat från 48 371 till 81 825. Samtidigt förtjänar framhållas att flera av de stora kommunerna under mellantiden kraftigt sökt utveckla den i kommunal regi bedrivna ungdomsgårdsverksamheten. Kostnaderna för handledning och arbetsmateriel i de av kommunerna redovisade grupperna har genomsnittligt under budgetåret 1956/57 uppgått till kronor 22: 34, medan motsvarande siffra för de genom studieförbunden redovisade grupperna var kronor 10: 41.

Erfarenheterna från de tre gångna årens verksamhet synes visa, att kommunerna med en i egen regi organiserad verksamhet, trots stora ekonomiska och organisatoriska insatser främst i några av de största tätorterna, genomgående endast förmått nå ett förhållandevis begränsat antal ungdomar och detta till dryga kostnader. Det fritidsgrupparbete, som de fria och frivilliga ungdomssammanslutningarna organiserat, har även i de största tätorterna, där alla sammanslutningarna arbetar under stora svårigheter, nått långt fler ungdomar än den kommunalt bedrivna verksamheten. Erfarenheterna ger även vid handen att det är betydligt billigare att nå ungdomen genom dess eget organisationsliv än genom kommunalt vidtagna åtgärder. Huruvida den kommunalt bedrivna fritidsgruppsverksamheten når grupper, som ungdomssammanslutningarna inte kan få kontakt med, har inte undersökts. Skolöverstyrelsen anser emellertid det kommunala huvudmannaskapet för fritidsgruppsverksamheten vara ytterst betydelsefullt, ej minst därigenom att det ger överstyrelsen anledning att med enskilda kommuner överlägga om utformningen av lokalkommunala åtgärder för främjandet av ungdomsfostran utanför skolan. Särskilt intresse tilldrager sig frågor rörande gemensamhetslokaler. Av särskild vikt är att i expanderande tätorter erforderliga samlingslokaler skapas som kan svara mot det växande och föränderliga frivilliga ungdomsarbetets behov. Utnyttjandet av skollokaler i studie- och ungdomsarbetet är härvid en angelägen fråga att diskutera med de lokala skolstyrelserna.

I den av studieförbunden för budgetåret 1956/57 redovisade verksamheten uppgår de angivna kostnaderna för handledning och arbetsmateriel till ett belopp något mer än dubbelt så stort som hela det till förbunden utbetalade statsbidragen. Kommunernas redovisning för nämnda kostnader upptager ett belopp som är fyra gånger större än det för verksamheten erhållna statliga bidraget. I samband med en jämförelse mellan huvudmännens redovisade kostnader för handledning och arbetsmateriel skall framhållas, att ungdomsorganisationerna för många grupper inte alls utbetalat någon ersättning för handledning.

Som bekant utgår för närvarande statsbidrag till fritidsgruppsverksamheten dels med högst hälften av de redovisade och godkända kostnaderna för handledning och arbetsmateriel dock högst kronor 4: 50, dels ock med 2 kronor för varje medlem för bestridande av kostnaderna för lokal och därmed jämförlig utgift. Statsbidraget beräknas på grundval av det genomsnittliga antalet närvarande deltagare vid tio av gruppens sammankomster. Skolöverstyrelsen har inte velat belasta fritidsgruppsredovisningen genom att även infordra generella uppgifter rörande lokalkostnaderna. Under överstyrelsens inspektion av verksamheten och genom förfrågningar som med anledning av förevarande remiss riktats till organisationerna har data rörande vissa grupper sammanställts, som utvisar att lokalkostnaderna för föreningslivets fritidsgrupper i vissa tätorter uppgått till i somliga fall ett betydligt högre belopp eller i andra fall med samma belopp, som redovisade utgifter för handledning och arbetsmateriel. Kan dessa punktiakttagelser tillmätas generellt värde utgår följaktligen statsbidraget för närvarande med en fjärdedel eller mindre av de verkliga kostnaderna för ungdomssammanslutningarnas fritidsgruppsverksamhet.

Tillgången av ledare är givetvis avgörande för gruppverksamhetens utveckling och stabilitet. Enligt en undersökning, som överstyrelsens planeeringskommitté för de stora ungdomskullarna utfört, var 1955 inom de fria och frivilliga ungdomsorganisationerna 77 349 frivilliga ledare verksamma. Två av de största sammanslutningarna, riksidrottsförbundet och riksförbundet kyrklig ungdom, kunde dock inte redovisa antalet verksamma ledare. Med hänsyn till sistnämnda organisationers omfattning och verksamhetsinriktning kan antalet frivilliga ledare inom de båda sammanslutningarna uppskattas till sammanlagt cirka 40 000. Dessa cirka 120 000 frivilliga ledare är genomgående överhopade med som »reguljära» betraktade organisationsuppgifter, de arbetar med föreningarnas ekonomi, mötesverksamhet, studieverksamhet, den utåtriktade propagandan, den interna organisationsdebatten o. s. v. Vidare arbetar en betydande del av ledarna med ungdomsorganisationernas omfattande barnverksamhet, som — detta förtjänar framhållas — till följd av fritidsgruppernas nedre åldersgräns, 12 år, inte kan kanaliseras in i den gruppverksamhet för vilken statsbidrag kan utgå.

Om tiden för en aktiv ledarinsats, som några organisationer framhållit, beräknas till cirka 4 år är det årligen ett stort antal nya ledare som måste trimmas och tränas. För att kvalitativt kunna utbygga sin verksamhet måste organisationerna ytterligare höja ledarnas antal. Därtill kommer att de fria och frivilliga ideella ungdomssammanslutningarna, bortsett från idrottsrörelsen, efter att tidigare under efterkrigstiden haft vikande medlemstal, från 1 januari 1953 till 1 januari 1956 ökade sin medlemsanslutning med cirka 12 procent. Samtidigt ökade antalet ungdomar i åldern 15—25 år med cirka 4 procent. Organisationerna hade följaktligen en reell medlemsökning. Denna har fortsatt under 1957; några exakta siffror har emellertid ännu inte kunnat sammanställas. Medlemsökningen medför krav på en ytterligare utökning av ledargrupperna. Ungdomsledarna är vanligen 20—30 år gamla. Mellan åren 1950 till 1955 minskade dessa åldersklasser med 11 procent och från år 1955 till 1960 minskar åldersgruppen med ytterligare 2 procent. Basen för ledarrekryteringen minskar alltså för närvarande. Vidare är ungdomsorganisationernas medlemsunderlag i åldern 20—30 år ofta svagt till följd av föreningslivets tidigare nämnda tillbakagång.

Enligt organisationernas uppgifter rekryteras fritidsgruppsledarna till

stor del från den aktiva föreningsledarkretsen. I förbigående kan omnämnas att den organiserade fritidsverksamheten synes ha haft direkt betydelse för den praktiska ledarutbildningen. I gruppverksamheten har en träning för ännu mera krävande ledaruppgifter skett. Organisationernas växande svårigheter att rekrytera ledare för fritidsgruppsverksamheten framgår av att antalet deltagare per ledare ökat från 14,5 budgetåret 1954/55 till 15,1 1955/56 och till 15,6 det nu senast förflutna året. Ledarbristen måste på grundval av tillgängligt material bedömas utgöra ett allvarligt hinder för en vidareutveckling av fritidsgruppsverksamheten.

Hur många ungdomar når i realiteten den organiserade gruppverksamhet för vilken statsbidrag utgår, om man bortser från den dubbelräkning som beror på att vissa deltagare varit medlemmar av mer än en fritidsgrupp? Överstyrelsen har ingående diskuterat frågeställningen med ungdomsorganisationerna och vissa sammanslutningar har gjort punktundersökningar. Det material, som härigenom kunnat sammanställas, utvisar att verksamheten reellt nått 65 procent av det totalt angivna antalet deltagare. Om man på dessa grunder tar hänsyn till ovan nämnda dubbelräkning nåddes reellt under budgetåret 1956/57 25,2 procent av ungdomen i den aktuella åldern. Beräkningarna är givetvis mycket osäkra inte minst till följd av att föreningsungdomarna i åldern 15—27 år enligt Svenska Institutets för Opinionsundersökningar (SIFO) ungdomsundersökning i nov.—dec. 1954 i medeltal tillhör cirka 1,7 ungdomssammanslutningar.

Omfattar organisationernas fritidsgrupper endast redan föreningsanslutna ungdomar? Genom de företagna punktundersökningarna har material sammanförts för att belysa även denna frågeställning. Hälften av deltagarna är enligt dessa data vid gruppverksamhetens start inte medlemmar i någon ungdomssammanslutning. Enligt förut nämnda SIFO-undersökning tillhörde hösten 1954 48 procent av ungdomarna i åldern 15—27 år ungdomsorganisationer. En granskning av underlaget för det angivna procenttalet har utvisat att detta är giltigt även beträffande åldrarna 15—24 år. Med hänsyn till den förut redovisade medlemsökningen inom ungdomssammanslutningarna kan, försiktigt beräknat, cirka 52 procent av det totala antalet ungdomar i 15—24 årsåldern antas tillhöra ungdomsorganisationerna. På grundval av detta antagande och utgående från ovan redovisade beräkningar av det totala antalet ungdomar, som gruppverksamheten når, och procenten föreningslös ungdom, som kunnat engageras, kan antagas att de fria och frivilliga ungdomssammanslutningarna med sin reguljära verksamhet och genom sina fritidsgrupper nått cirka 64—65 procent av ungdomen med en kontinuerlig verksamhet.

Organisationerna framhåller själva, att gruppverksamheten varit de lokala föreningarnas främsta rekryteringskälla. Vidare understrykes att fritidsgrupperna fått stor betydelse för de lokala sammanslutningarnas medlemsvärd genom att passiva medlemmar, som varit på glid bort från föreningen, kunnat intresseras och aktiviseras i grupperna.

Det genomsnittliga statsbidrag, som utgått per deltagare i gruppverksamheten, har givetvis stor betydelse för en bedömning av medelsåtgången. Ovan har de bidragsgrunder, som sedan 1954 gäller för verksamheten redovisats. Budgetåret 1954/55 (se tabell 2) utbetalades i genomsnitt kronor 4: 55 per deltagare, 1955/56 steg beloppet till kronor 5: 09 och 1956/57 till 5: 17. Då ett belopp intill kronor 4: 50 av de maximala 6: 50 som kan utgå fastställas på grundval av halva den redovisade kostnaden för handledning

och arbetsmateriel. bör det framhållas att under budgetåret 1956/57 mer än 3/4 av grupperna redovisade sådana kostnader till belopp som berättigar till maximalt anslag.

Vid beräkningen av det genomsnittliga statsbidraget per deltagare under ett antal år framåt i tiden är den avgångsprocent som kan väntas i grupperna av betydande intresse. Då statsbidraget beräknas på grundval av det genomsnittliga antalet närvarande vid tio gruppsammanskomster har det vuxit fram en naturlig strävan inom föreningarna att hålla grupperna väl samlade. Vid en med anledning av förevarande remiss företagen speciell kontroll av gruppverksamheten inom vissa organisationer nämligen Svenska missionsförbundets ungdom, riksidrottsförbundet och jordbrukare-ungdomens förbund har framkommit att flertalet grupper har betydligt fler än tio sammankomster. Vid sammanställningen av uppgifter för statsbidragsansökan har så de tio mest välbesökta sammanträdena redovisats. Förfaringssättet är enligt överstyrelsens mening inte på något sätt oriktigt. Att flertalet grupper har betydligt fler sammanträden än tio beror sannolikt på att överstyrelsen våren 1956 träffade överenskommelse med ungdomssammanslutningarna att fritidsgrupperna skulle arbeta under minst tio veckor. Riksorganisationerna och flertalet av de lokala ledarna insåg snabbt den betydelse för gruppverksamhetens resultat, som sammanhållningen av grupperna under en längre period med upprepade sammankomster hade för slutresultatet. Det är vanligt att grupperna har ett par sammanträden i veckan. Riksorganisationerna är helt införstådda med strävandena att på alla sätt söka främja deltagaraktiviteten och kamratfostran. Enligt överstyrelsens bedömning har sammanslutningarna väl medvetna om sitt fostransansvar nästan genomgående lyckats hålla verksamheten på en hög och jämn nivå och riksorganisationerna har satsat betydande belopp för att främja detta.

Utgående från nuvarande bidragsbestämmelser och med hänsyn till ovan redovisade synpunkter har överstyrelsen antagit att det genomsnittliga statsbidraget per deltagare kommer att förändras på följande sätt (se tabell 2). 1957/58 väntas beloppet stiga till 5: 25 för att därefter under de följande åren ytterligare stiga med i medeltal 5 öre till 5: 50 år 1962/63. Med hänsyn till den avgångsprocent som man alltid måste räkna med, och under hänsynstagande till det bidrag, som för närvarande maximalt kan utgå per deltagare, anser överstyrelsen det knappast möjligt att summan kan stiga till en högre nivå.

Skolöverstyrelsen har, utgående från ovan redovisade fakta, uppgjort tre alternativa beräkningar rörande fritidsgruppsverksamhetens utveckling under budgetåren 1958/65 (se tabellerna I och 2). Förslaget bygger, *med bortseende från i vilken utsträckning dubbelräkning till följd av deltagande i mer än en grupp förekommer*, på en uppskattning beträffande ökningen av det totala antalet deltagare i procent av hela antalet ungdomar i åldern 12—24 år.

Enligt alternativ I räknas med att det totala antalet fritidsgruppsdeltagare, som 1956/57 utgjorde 38,7 procent av alla de teoretiskt organiserbara ungdomarna, under budgetåret 1957/58 ökar till 47,5 procent, för att under de följande fem åren fram till 1962/63 årligen stiga med 2,5 procent. Under budgetåren 1962/65 väntas verksamheten stabiliseras på 60-procentsnivån. I alternativ II räknas med att deltagarantalet i procent av hela antalet 12—24-åringar ökar 1957/58 till 43,7 procent. Under den följande femårs-

perioden beräknas procentsatsen årligen öka med cirka 1,75 procent för att åren 1962/65 stabiliseras på nivån 50 procent. Alternativ III räknar med att procenttalet 1957/58 höjs till 40 och stabiliseras här. Kostnadsutvecklingen enligt de tre alternativen framgår av tabell 2.

Överstyrelsen vill särskilt framhålla att de många felkällor som ännu inte kunnat elimineras, exempelvis rörande bedömningen av verksamhetens reella omfattning, tillgången på ledare, organisationernas möjligheter att utveckla sitt arbete i de större tätorterna samt de till tre år begränsade erfarenheterna, medför att beräkningarna rörande verksamhetens utveckling givetvis är mycket osäkra. För sin del håller överstyrelsen för troligt att en utveckling enligt alternativ II kan väntas äga rum.

Överstyrelsen har ovan redovisat beräkningar rörande den sannolika utvecklingen av verksamheten och medelsåtgången fram till budgetåret 1964/65 och därmed fullgjort en del av det styrelsen ålagda uppdraget. I det följande överväger styrelsen »vilka åtgärder som kan finnas påkallade för att hålla statens ekonomiska engagemang för ändamålet inom rimliga gränser utan att bidragsformens stimulanskaraktär äventyras».

Fritidsgruppsbidragets förmåga att stimulera ungdomsverksamhet har dokumenterats av den hittillsvarande utvecklingen. Överstyrelsen har i sina petita för budgetåret 1958/59 redovisat en rad ungdomssammanslutningars omdömen angående verksamheten. Genomgående framhålles att fritidsgruppsverksamheten stimulerat fram en mera utåtriktad mot föreningslös ungdom orienterad verksamhet. De lokala organisationernas ekonomiska villkor har förbättrats. Gruppverksamheten har medfört nya arbetsmetoder och givit upphov till att nytt arbetsmateriel frambringats. Verksamhetens betydelse för de ungas fostran och nykterhetsarbetets främjande understrykes. Ungdomssammanslutningarna är själva angelägna att framhålla fritidsgruppernas stora värde.

Kritik har från skilda håll riktats mot verksamheten. Sålunda har exempelvis framhållits att det ringa kontantbidraget, som kan utgå till varje grupp, saknar reell betydelse, att risk föreligger att viss del av anslaget kan komma det kommersialiserade nöjeslivet till godo samt att vissa lokalföreningar på ett otillbörligt sätt utnyttjat anslagsmöjligheten. Enligt överstyrelsens uppfattning är det i detta sammanhang av intresse att granska denna kritik.

Styrelsens erfarenhetsmaterial visar att utsikterna till statligt bidrag till organiserade ungdomsgrupper på ett effektivt sätt stimulerar de lokala ungdomssammanslutningarnas verksamhet. Samstämmiga uppgifter från flertalet riksorganisationer bestyrker att de lokala föreningarna i gruppverksamheten fått inte bara riktlinjer för sitt praktiska arbete bland tonåringar utan även viktiga målsättningar för sin ekonomiska planering. Bidragskonstruktionen har enligt överstyrelsens mening visat sig ha fått en sällsynt lycklig utformning. För barn har med framgång inom skilda sammanslutningar anordnats en odifferentierad verksamhet. Föreningarna förlorar i de första tonårens sina unga medlemmar och förmår inte nå utanförstående ungdomar om inte tonårsverksamheten differentieras mycket kraftigt. Vidare har allt föreningsliv svårt att nå inflyttad ungdom, upptagen som den är av personliga anpassningsproblem. Stimulerade av anslagsgivningens regler och av möjligheterna att erhålla bidrag har sammanslutningarna radikalt nyorienterat sin tonårsverksamhet och sitt utåtriktade tätortsarbete. Det organisationsorienterade ungdomsarbetet har även under de senaste tre

föreningsåren visat sig inom fritidsgruppsverksamhetens ram kunna nå och intressera den inflyttade ungdomen i de stora tätorterna.

Vidare har hittills under överstyrelsens granskning av verksamheten inte i något fall kunnat iakttagas att anslaget kommit det kommersialiserade nöjeslivet till godo. Organisationerna framhåller tvärtom, sedan de nu kan överblicka verksamheten, att fritidsgruppsanslaget skapat förutsättningar för de fria och frivilliga sammanslutningarna att i någon mån konkurrera med förströelseindustrin om ungdomens uppmärksamhet.

Beträffande de lokala sammanslutningarnas utnyttjande av anslaget vill överstyrelsen framhålla följande. De ideella målsättningar och den självständighet som är vägledande och kännetecknande för de fria och frivilliga ungdomsorganisationernas verksamhet, bygger på en respekt för och ett iakttagande av spelregler, som sammanslutningarna sanktionerat. Den omsjälsfullheten, att alla riksorganisationerna strikt söker tillse att bestämmelserna för fritidsgruppsverksamheten följas, synes vara den främsta garanten för att otillbörligt utnyttjande inte förekommer. Ungdomsorganisationerna är väl medvetna om sitt fostraransvar och genom de centrala förbundsorganen söker alla sammanslutningarna verksamt stärka det ungdomsfostrande arbetet. Samarbetet mellan riksorganisationerna och överstyrelsen är genomgående mycket gott.

Den nuvarande konstruktionen av anslaget anser överstyrelsen vara en förutsättning för att karaktären av stimulansbidrag skall kunna bibehållas. Enligt överstyrelsens bestämda mening skulle en sänkning av det bidrag, som kan utgå per deltagare, medföra, att anslagets stimulanskaraktär på ett olyckligt sätt äventyras.

Anslagets stimulanskaraktär har överstyrelsen ovan genom statistiska data och en beskrivande redogörelse sökt belägga. Då missanpassningsfenomenen bland ungdomen, särskilt ungdomssuperiets utveckling för närvarande, inger mycket allvarliga farhågor, då ett stort antal ungdomar tidigt skiljas från sin uppväxtmiljö, då allt fler ungdomar kommer att leva i större tätorter och då fritiden för den förvärvsarbetande ungdomen inom en icke avlägsen framtid kommer att öka, finner överstyrelsen de fria och frivilliga ungdomsorganisationernas ungdomsfostrande arbete inom den organiserade gruppverksamhetens ram vara så betydelsefull, att varje äventyrande av detta arbete framstår som samhällsvådligt.

Överstyrelsen vill som sin uppfattning sammanfattningsvis uttala, att ett bibehållande av nu gällande regler beträffande statsbidrag till fritidsgrupper, såvitt med stöd av den redovisade utredningen kan bedömas, torde innebära, att statens engagemang för ändamålet helt kommer att hållas inom gränser, som med hänsyn till verksamhetens samhälleliga betydelse är rimliga och måttliga.

Tabell 1

Budgetår	Hela ant. ungdomar i åldern 12—24 år	Antal delt. i fritidsgrupper			Andel av hela ant. ungdomar %		
		Alt. I	Alt. II	Alt. III	Alt. I	Alt. II	Alt. III
1954/55	1 178 362	148 504			12,6		
1955/56	1 215 980	297 879			24,5		
1956/57	1 262 941	489 196			38,7		
1957/58	1 309 824	622 166	572 393	523 929	47,5	43,7	40
1958/59	1 353 067	676 533	608 880	541 226	50	45	40
1959/60	1 390 897	730 220	643 985	556 358	52,5	46,8	40
1960/61	1 423 891	783 140	676 348	569 556	55	47,5	40
1961/62	1 451 922	834 855	708 537	580 768	57,5	48,8	40
1962/63	1 474 270	884 562	737 135	589 708	60	50	40
1963/64	1 490 909	894 545	745 454	596 363	60	50	40
1964/65	1 498 882	899 329	749 441	599 552	60	50	40

Tabell 2

Budgetår	Statsbidrag			Ökningen av ant. fritidsgruppsdelt. i %			
	Per delt.	Totalt					
1954/55	4: 55	676 264: 91					
1955/56	5: 09	1 517 894: 30			100,6		
1956/57	5: 17	2 529 258: 81			64,2		
		Alt. I	Alt. II	Alt. III	Alt. I	Alt. II	Alt. III
1957/58	5: 25	3 266 371: —	3 005 063: —	2 750 627: —	27,2	17,0	7,1
1958/59	5: 30	3 585 624: —	3 227 064: —	2 868 497: —	10,9	6,4	3,8
1959/60	5: 35	3 906 677: —	3 445 319: —	2 976 515: —	8,7	5,8	2,8
1960/61	5: 40	4 228 956: —	3 652 279: —	3 075 602: —	7,2	4,2	2,4
1961/62	5: 45	4 549 959: —	3 861 526: —	3 165 185: —	6,6	4,8	2,0
1962/63	5: 50	4 865 091: —	4 054 242: —	3 243 394: —	6,0	4,0	1,5
1963/64	5: 50	4 919 997: —	4 099 997: —	3 279 996: —	1,1	1,1	1,1
1964/65	5: 50	4 946 309: —	4 121 925: —	3 297 536: —	0,5	0,5	0,5